

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ Δ.Ε.

ΚΕ.Μ.Ε.Ι.Ε.Δ.Ε
Κέντρο Μελέτης και Έρευνας
Ιστορίας της Εκπ/σης και του
Διδασκαλικού Επαγγέλματος

Διαδικτυακές Συναντήσεις Λόγου & Προβληματισμού

«Αγορά Εργασίας και Κοινωνία: Ανεργία, Επισφάλεια και Κοινωνική Ευαλωτότητα».

Νίκος Παπαδάκης

Καθηγητής και Διευθυντής του Κέντρου Πολιτικής Έρευνας και Τεκμηρίωσης (ΚΕΠΕΤ)

Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης του Π.Κ.

Διευθυντής του ΚΕΔΙΒΙΜ του Πανεπιστημίου Κρήτης

Μέλος του Επιστημονικού Εκπαιδευτικού Συμβουλίου του ΕΚΔΔΑ

1. Εισαγωγή: Το ζήτημα της Επισφαλούς Εργασίας στη Νέα Γενιά I

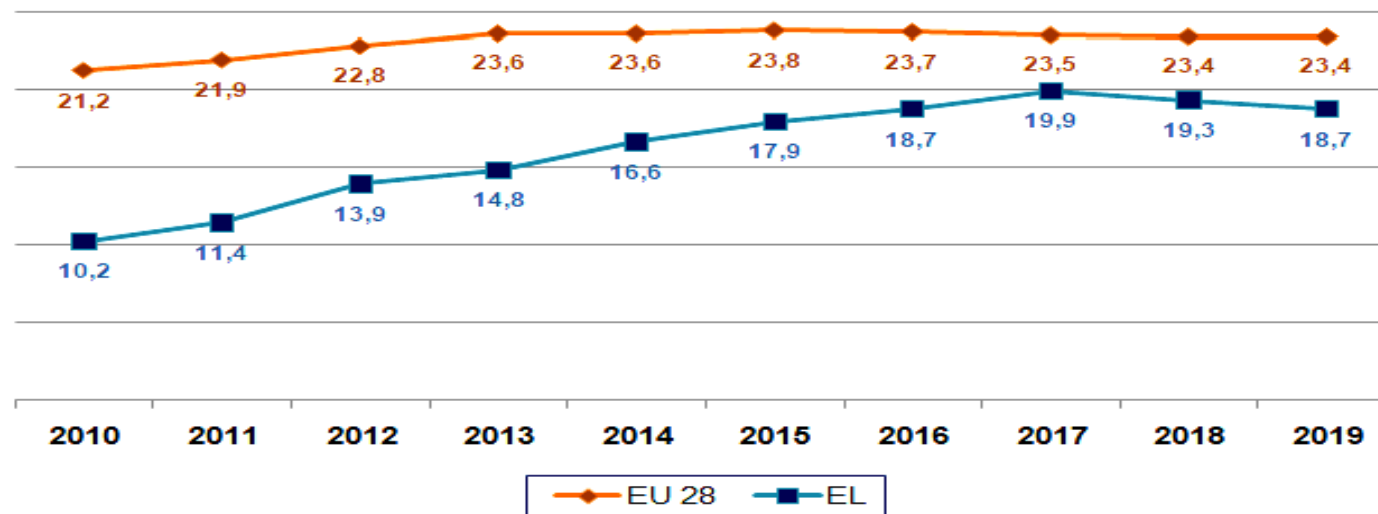
- Αναμφίβολα, η παρατεταμένη (δεκαετής) οικονομική ύφεση και τα αυστηρά δημοσιονομικά μέτρα που ελήφθησαν στο πλαίσιο των Μεσοπρόθεσμων Πλαισίων Δημοσιονομικής Στρατηγικής (Μνημόνια) στην Ελλάδα επέφεραν μία σειρά από δραματικές μεταβολές στα πεδία της οικονομίας και της απασχόλησης, απορρυθμίζοντας την αγορά εργασίας, αυξάνοντας τα ποσοστά ανεργίας, και ιδίως της νεανικής ανεργίας και έχοντας άμεση επίπτωση στον κοινωνικό ιστό της χώρας (βλ. Papadakis et al 2017a, Matsaganis 2013: 10-12, OECD 2014, Παπαδάκης 2018: 5-13).
- Η προαναφερθείσα διαπίστωση συνδέεται με την (διαπιστωμένη) ραγδαία διεύρυνση του φαινομένου της επισφαλούς εργασίας και της (ποιοτικής και ποσοτικής) αύξησης των επισφαλών μορφών εργασίας στην Ελλάδα, στις οποίες εξ ανάγκης η νέα γενιά αρκετά συχνά στρέφεται ελλείψει εναλλακτικών. Κοντολογίς, έχει δημιουργηθεί μία νέα συνθήκη στην αγορά εργασίας, στο πλαίσιο της οποίας κυριαρχούν πλέον (ειδικά ως προς τη νέα γενιά) μορφές εργασίας που χαρακτηρίζονται από επισφάλεια και ελαστικότητα, όπως η προσωρινή (και κυρίως εποχική) απασχόληση, η μερική απασχόληση (κυρίως η «κλασσική» part-time - εκ περιτροπής- απασχόληση), η λεγόμενη «φασόν» απασχόληση (συμπεριλαμβανομένων των digital – αλλά και των social- nomads), η αδήλωτη εργασία, αλλά και η τηλεργασία κ.λπ.. (βλ. Παπαδάκης κ. ά. 2021).
- **Σημείωση:** Η Παρούσα Ομιλία βασίζεται στα: α) Παπαδάκης Ν. (2021), «Νέα γενιά, Επισφαλής Εργασία και βιοτική τροχιά: η εξέλιξη του φαινομένου της επισφαλούς εργασίας, οι επιπτώσεις της πανδημίας και οι προκλήσεις για το πλέγμα των δημόσιων πολιτικών». Θεματικό Εργαστήριο (Workshop) στο INE/ΓΣΕΕ. Αθήνα: 15/12/2021 και β) Παπαδάκης Ν., Δρακάκη Μ., Σαριδάκη Σ. (2021β), «Ο βαθμός Απελπισίας». Αγορά Εργασίας, Επισφαλής Εργασία και Κοινωνική Ευπάθεια στη Νέα Γενιά στην Ελλάδα: Η κατάσταση των πραγμάτων (σε Ευρώπη και Ελλάδα), παράμετροι, τάσεις, μετασχηματισμοί, επιπτώσεις και προκλήσεις για τις πολιτικές απασχόλησης. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

2. Το ζήτημα της Επισφαλούς Εργασίας στη Νέα Γενιά

- Οι επισφαλείς μορφές εργασίας δύνανται να κατηγοριοποιηθούν στη βάση δύο μείζονων κατηγοριών απασχόλησης (ILO, 2011: 7): i. Την περιορισμένη χρονική διάρκεια της σύμβασης: σύμβαση ορισμένου χρόνου (fixed-term), βραχυπρόθεσμη, προσωρινή, εποχική, ημερήσια εργασία (day-labour) και προσωρινή εργασία (casual labour) (ILO, 2011: 7). ii. Την φύση της εργασιακής σχέσης: συγκαλυμμένες (disguised) σχέσεις απασχόλησης, μη πραγματικές συμβάσεις αυτό-απασχόλησης (bogus self-employment), συμβάσεις υπεργολαβίας και αντιπροσωπείας (subcontracting and agency contracts) (ILO, 2011: 7).
- Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα προαναφερθέντα, στο πλαίσιο του (υπό εξέλιξη) Ερευνητικού Έργου με τίτλο «Επισφαλής Εργασία και Νέα Γενιά στην Ελλάδα σήμερα» {ΚΑ 10540- με κωδικό ΟΠΣ MIS 5048510, το οποίο συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση -Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο/ESF-, μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση»), διεξαγάγαμε δευτερογενή ποσοτική ανάλυση και πρωτογενή ποιοτική έρευνα πεδίου, σε εθνική κλίμακα. Τα Μέλη της Ομάδας Έργου είναι οι: Καθηγητής Νίκος Παπαδάκης (ΕΥ), η Δρ Μαρία Δρακάκη, η Σοφία Σαριδάκη (PhDc) και ο Καθηγητής Βασίλης Δαφέρμος.
- Τα βασικά ευρήματα της δευτερογενούς ποσοτικής ανάλυσης, έχουν ως ακολούθως (βλ. (βλ. Eurostat 2020a- Eurostat 2020g, ΕΛΣΤΑΤ 2020, Papadakis et al 2020, Παπαδάκης κ. ά. 2020, Δρακάκη, Σαριδάκη, Παπαδάκης 2021, Papadakis et al 2021):
- Τα ποσοστά μερικής απασχόλησης κατά την τελευταία δεκαετία στην Ελλάδα για την ηλικιακή ομάδα 15-29 έχουν σημειώσει σημαντική άνοδο.
- Το 2019, το αντίστοιχο ποσοστό για την ηλικιακή ομάδα 15-24, άγγιξε το 30%, υπερτριπλάσιο δηλαδή σε σχέση με το αντίστοιχο της ηλικιακής ομάδας 25-64.
- Είναι σαφές ότι στην Ελλάδα (όπως και στην Ε.Ε.- βλ. και Green 2017: 7 και 12-15) η επισφαλής απασχόληση αφορά κατεξοχήν στη νέα γενιά.

Μερική απασχόληση στην Ελλάδα

Ελλάδα και EU28, 2010 - 2019 Ηλικιακή ομάδα 15-29
Μερική απασχόληση (% συνολικής απασχόλησης)

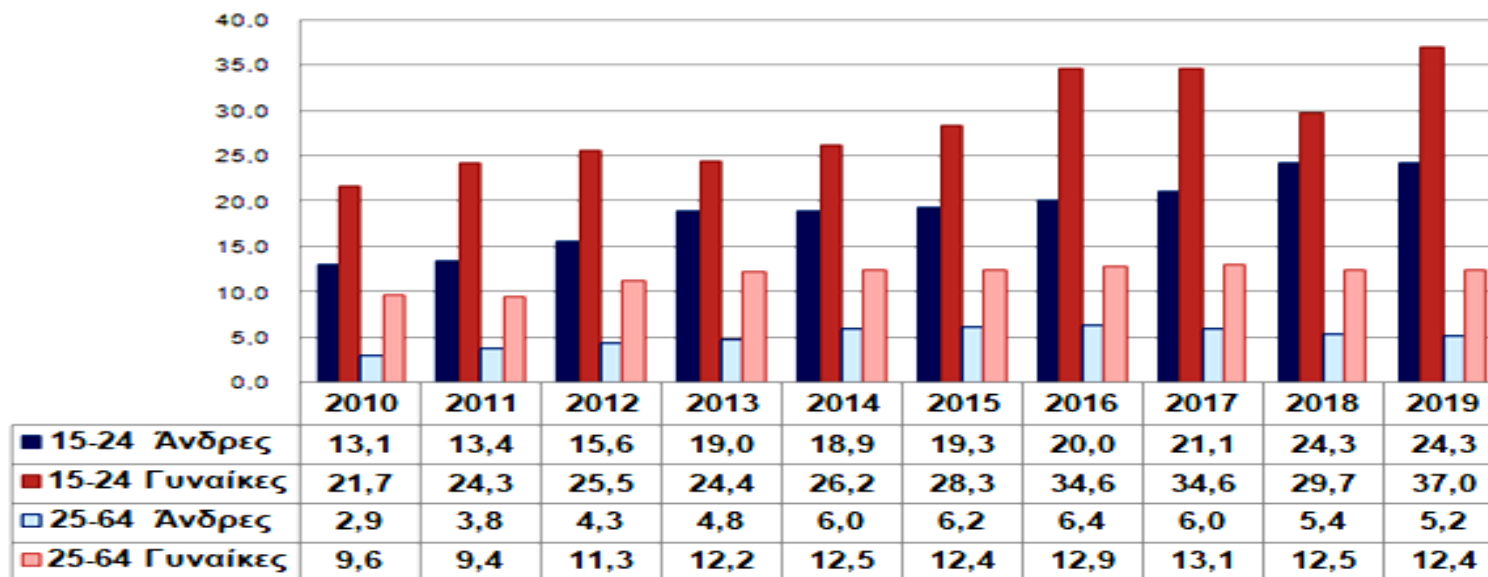

- Όπως φαίνεται στο γράφημα, τα ποσοστά της EU28 παρέμειναν σχετικά σταθερά κατά τα τελευταία χρόνια. Τα ποσοστά της μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα, αν και χαμηλότερα από αυτά της EU28, παρουσίασαν μια σταδιακή άνοδο μέχρι το 2017 και μετά μια ελαφρά πτώση. Ωστόσο, το υψηλότερο ποσοστό σημειώθηκε το 2019, το οποίο ήταν μεγαλύτερο από αυτό του 2010 κατά 8,8 ποσοστιαίες μονάδες.

Πηγή: Eurostat, 2020a (επεξεργασμένη από την ερευνητική ομάδα), όπ. παρατ. στο Παπαδάκης κ.ά. 2020: 41.

Μερική απασχόληση στην Ελλάδα

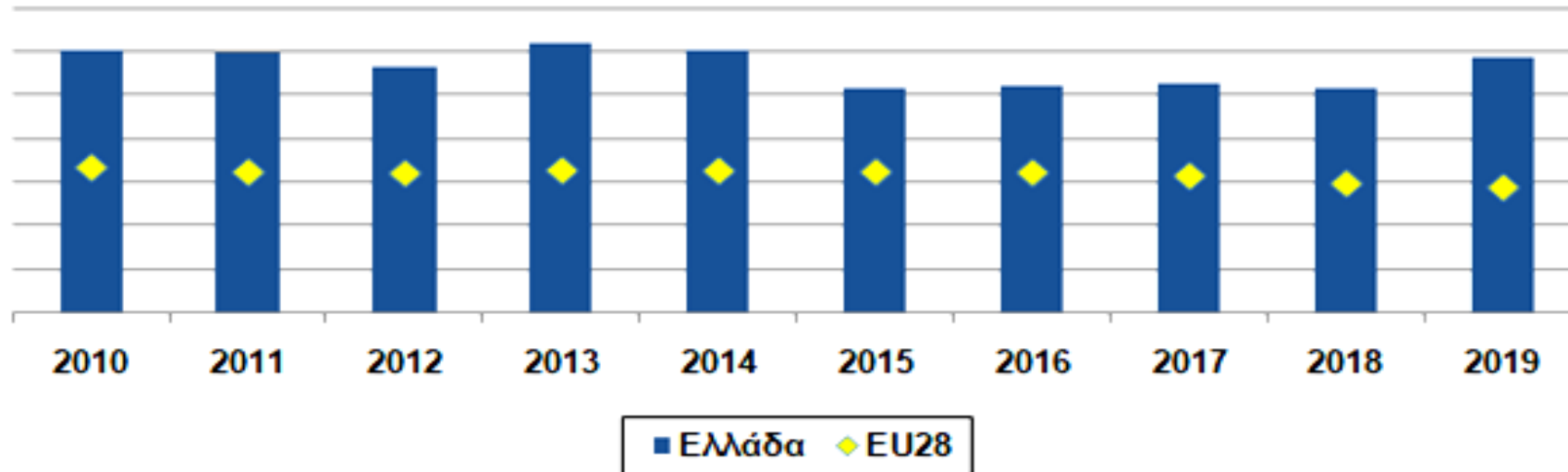
Ελλάδα, 2010 - 2019 Ηλικιακές ομάδες 15-24 & 25-64
Μερική απασχόληση ανά φύλο (% συνολικής απασχόλησης)

- Κατά το χρονικό διάστημα 2010-2019 στην Ελλάδα, τα ποσοστά των νέων ανδρών και γυναικών ηλικίας 15-24 που εργάζονταν με καθεστώς μερικής απασχόλησης ήταν κατά πολύ μεγαλύτερα από τα αντίστοιχα αυτών που άνηκαν στην ηλικιακή ομάδα 25-64. Κατά μέσον όρο, η διαφορά ανάμεσα στους άνδρες των ηλικιακών ομάδων 15-24 και 25-64 ήταν 13,8 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ η διαφορά ανάμεσα στις γυναίκες 16,8 ποσοστιαίες μονάδες.
- Και στις δύο ηλικιακές ομάδες, τα υψηλότερα ποσοστά μερικής απασχόλησης εντοπίζονται σταθερά στις γυναίκες.

Προσωρινή απασχόληση στην Ελλάδα

Ελλάδα και EU28, 2010- 2019 Ηλικιακή ομάδα 15-24
Μη ηθελημένη προσωρινή απασχόληση (% συνολικής μερικής απασχόλησης)

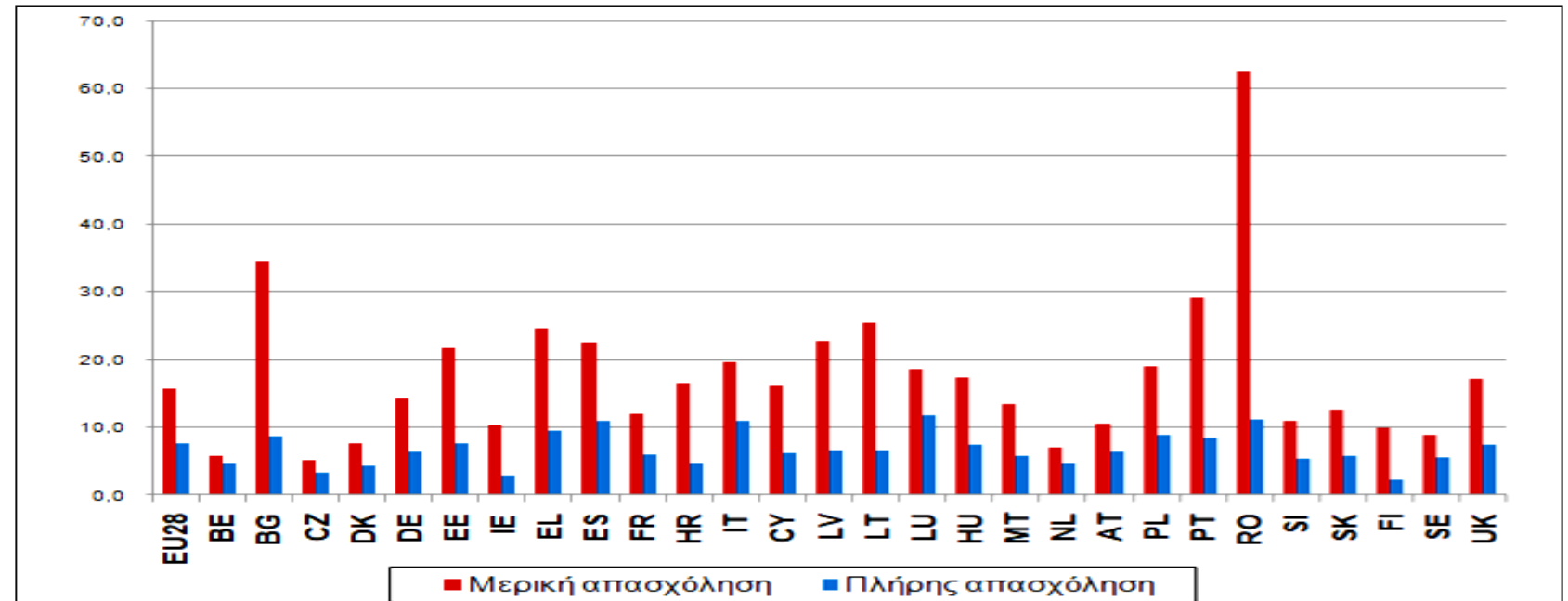

- Το 2019, από το σύνολο των νέων ηλικίας 15-24 που εργάζονταν με καθεστώς προσωρινής απασχόλησης (31%), περισσότεροι τους μισούς (58%) επέλεξαν κάτι τέτοιο επειδή δεν μπορούσαν να βρουν μια θέση πλήρους απασχόλησης.
- Τα ποσοστά που σχετίζονται με τη μη ηθελημένη απασχόληση για την ηλικιακή ομάδα 15-24 είναι σταθερά πολύ υψηλότερα από αυτά της EU28 (ο μέσος όρος στο σύνολο των ετών 2010-2019 για την Ελλάδα ήταν 56,4% ενώ για την EU28 31,9%).

EU28: Κίνδυνος φτώχειας στη μερική απασχόληση

Κράτη EU28, 2018
Εργαζόμενοι στα όρια της φτώχειας –
Μερική απασχόληση vs Πλήρης απασχόληση

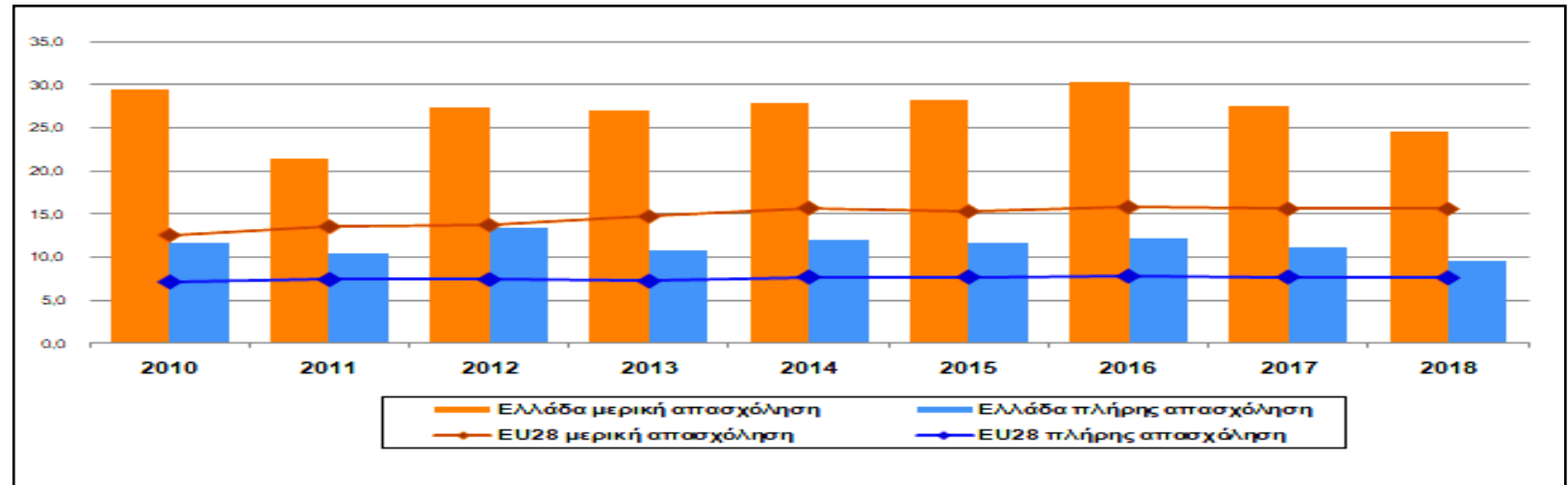
Ο δείκτης “κίνδυνος φτώχειας στην εργασία” (*in-work poverty risk*) προστέθηκε το 2003 στην ομάδα δεικτών που χρησιμοποιεί η ΕΕ για την παρακολούθηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού (βλ. European Commission, 2015 και επίσης Manolchev, Saundry, & Lewis, 2018: 9-10).

- Στα κράτη της EU28 κατά το έτος 2018 οι εργαζόμενοι με καθεστώς μερικής απασχόλησης διέτρεχαν διπλάσιο κίνδυνο φτώχειας συγκριτικά με τους εργαζόμενους με καθεστώς πλήρους απασχόλησης (% επί του αντίστοιχου συνόλου εργαζομένων).
- Σε όλα τα κράτη τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας για τη μερική απασχόληση ήταν υψηλότερα από αυτά της πλήρους.

Ελλάδα: Κίνδυνος φτώχειας στη μερική απασχόληση

Ελλάδα και EU28, 2010 - 2018
Εργαζόμενοι στα όρια της φτώχειας - Μερική απασχόληση vs Πλήρης απασχόληση

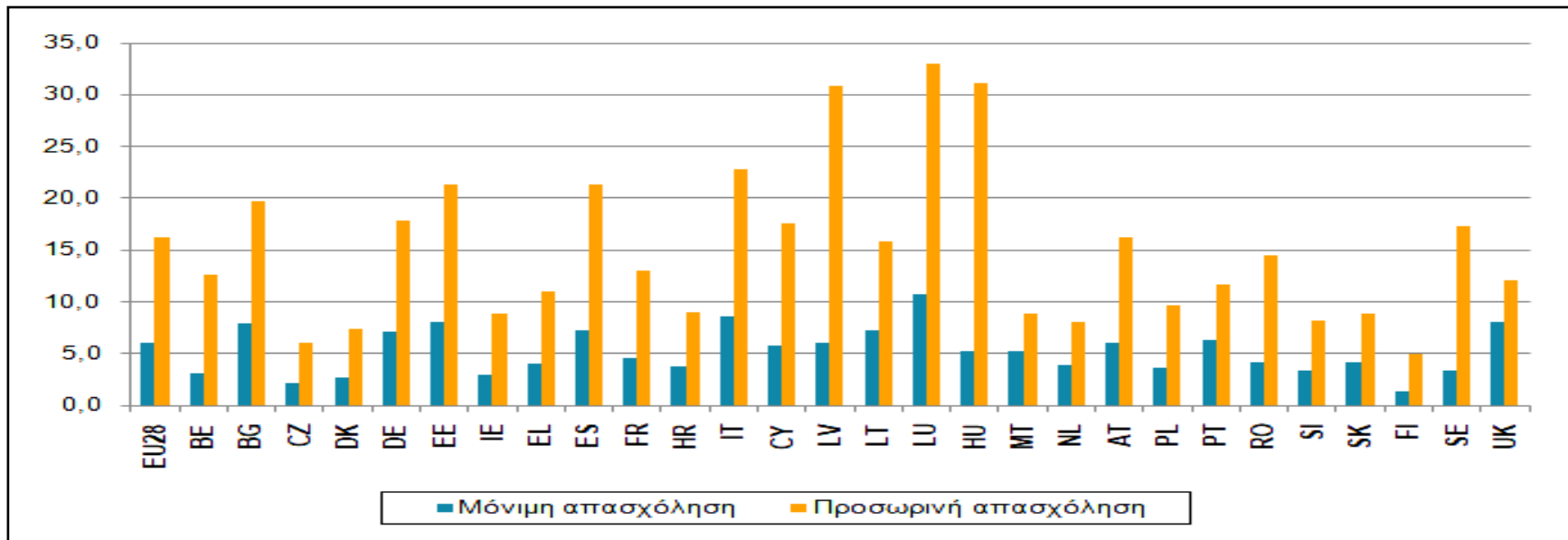

- Όσον αφορά τόσο τη μερική όσο και την πλήρη απασχόληση, η Ελλάδα εμφανίζει μεγαλύτερα ποσοστά κινδύνου φτώχειας από την EU28 (περίπου διπλάσια κατά μέσον όρο).
- Ωστόσο, ενώ στην πλήρη απασχόληση η απόκλιση αυτή έχει μειωθεί κατά τα τελευταία χρόνια, φτάνοντας το 2018 σε μια ποσοστιαία διαφορά 1,9 μονάδων, στη μερική απασχόληση δεν φαίνεται να συμβαίνει κάτι τέτοιο.
- Κατά το διάστημα 2010-2018 στην Ελλάδα τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας στη μερική απασχόληση, ξεκινώντας το 2010 από 29,4% σημείωσαν αυξομειώσεις, έφτασαν στο υψηλότερο σημείο το 2016 (30,3%) και στη συνέχεια παρουσίασαν μια σταδιακή μείωση μέχρι το 24,6% του 2018, το οποίο παραμένει ένα ανησυχητικά υψηλό ποσοστό.

Πηγή: Eurostat, 2020c (επεξεργασμένη από την ερευνητική ομάδα), όπ. παρατ. στο Παπαδάκης κ.ά. 2020: 45.

EU28: Κίνδυνος φτώχειας στην προσωρινή απασχόληση

Κράτη EU28, 2018
Εργαζόμενοι στα όρια της φτώχειας - Προσωρινή απασχόληση vs Μόνιμη απασχόληση

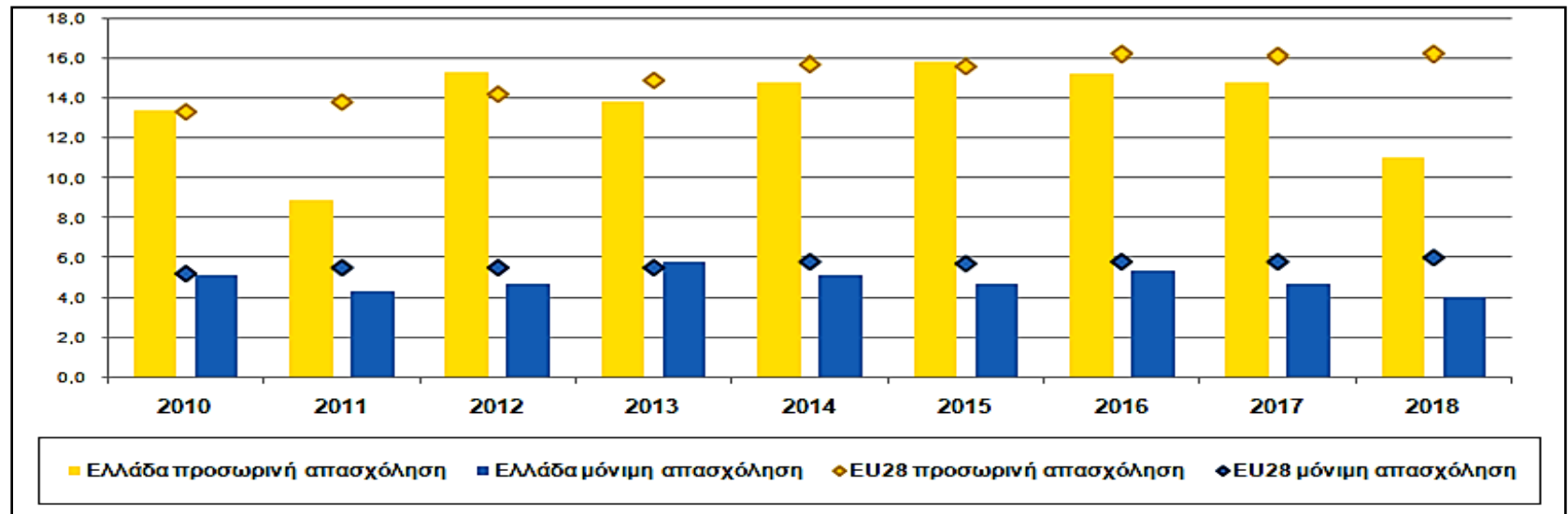

- Κατά την τελευταία δεκαετία, οι εργαζόμενοι με καθεστώς προσωρινής απασχόλησης στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης διέτρεχαν σχεδόν τριπλάσιο κίνδυνο να περιέλθουν σε κατάσταση φτώχειας απ' ό,τι οι εργαζόμενοι με καθεστώς μόνιμης απασχόλησης (% επί του αντίστοιχου συνόλου εργαζομένων).

Πηγή: Eurostat, 2020e, όπ. παρατ. στο Papadakis et al 2020: 485.

Ελλάδα: Κίνδυνος φτώχειας στην προσωρινή απασχόληση

Ελλάδα και EU28, 2010-2018
Εργαζόμενοι στα όρια της φτώχειας - Προσωρινή απασχόληση vs Μόνιμη απασχόληση

- Στο σύνολο των ετών 2010-2018, στην Ελλάδα, οι εργαζόμενοι με σύμβαση προσωρινής απασχόλησης διέτρεχαν σταθερά περίπου τριπλάσιο κίνδυνο φτώχειας από τους εργαζόμενους με σύμβαση μόνιμης απασχόλησης (κατά μέσον όρο 13,7% έναντι 4,9%).
- Τα υψηλότερα ποσοστά και οι μεγαλύτερες ποσοστιαίες διαφορές κινδύνου φτώχειας ανάμεσα στην προσωρινή και τη μόνιμη απασχόληση εντοπίζονται κατά τα έτη 2015 (15,8% έναντι 4,7%) και 2012 (15,3% έναντι 4,7%).

Συμπερασματικά για την προηγούμενη δεκαετία (βλ. αναλυτικά Παπαδάκης κ.α 2021β):

- Τα ποσοστά μερικής απασχόλησης κατά την τελευταία δεκαετία στην Ελλάδα για την ηλικιακή ομάδα 15-29 σημείωσαν σημαντική άνοδο, πλησιάζοντας τα αντίστοιχα της EU28, τα οποία αν και υψηλότερα παρέμειναν στο χρονικό διάστημα 2010-2019 σχετικά σταθερά. **Το 2019, περισσότερο από ένας στους πέντε νέους ηλικίας 15-29 στην Ελλάδα εργαζόταν με καθεστώς μερικής απασχόλησης.** Επίσης, κατά την τελευταία δεκαετία (2010-2019) το ποσοστό της προσωρινής απασχόλησης στους νέους 15-24 (31%) ήταν περίπου τριπλάσιο συγκριτικά με τις ηλικιακές ομάδες 25-54 και 55-64.
- Σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας 2010-2019, το **έμφυλο χάσμα** εις βάρος των γυναικών **στη μερική και την προσωρινή απασχόληση** ήταν ιδιαίτερα εμφανές και στις δύο ηλικιακές ομάδες (15-24 και 25-64) και **σημείωσε επιπλέον αύξηση.**
- Στην Ελλάδα, όπως και στην Ευρώπη, κατά το διάστημα 2010-2019 οι περισσότεροι εργαζόμενοι με καθεστώς μερικής απασχόλησης είχαν μόρφωση που αντιστοιχεί στο επίπεδο ISCED 3-4 (medium skilled). Το 2019, πάνω από τα τέσσερα πέμπτα των νέων ηλικίας 15-24 και σχεδόν οι μισοί εργαζόμενοι ηλικίας 25-64 ήταν απόφοιτοι ανώτερης δευτεροβάθμιας και μετα-δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Υπάρχει λοιπόν σαφής συσχέτιση μορφωτικού επιπέδου- κεφαλαίου με την επισφαλή απασχόληση. Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με τα στοιχεία που παρέχει η ΕΛΣΤΑΤ (2020a) για το πρώτο τρίμηνο του 2020, ότι αρκετά μεγάλο ήταν και το ποσοστό των πτυχιούχων εργαζόμενων με μερική απασχόληση (4,8% άνδρες και 15,9% γυναίκες). Καθίσταται σαφής από τα προαναφερθέντα, η **αύξηση της μερικής απασχόλησης (και συνακόλουθα της επισφαλούς απασχόλησης) ανάμεσα στους πτυχιούχους Ανώτατης Εκπαίδευσης (βλ. Papadakis et al 2022).**
- Στον ιδιωτικό τομέα τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε μια σημαντική αύξηση των προσλήψεων προσωρινής και μερικής απασχόλησης, οι οποίες ξεπερνούσαν κατά πολύ τις προσλήψεις σε θέσεις πλήρους απασχόλησης. Η **μεγαλύτερη αύξηση εντοπίζεται στις προσλήψεις μερικής απασχόλησης του 2019, οι οποίες ήταν διπλάσιες από αυτές του 2014.** Μάλιστα, **αθροιστικά τα ποσοστά των προσλήψεων της μερικής και της προσωρινής απασχόλησης (54,3%) υπερβαίνουν αρκετά το ποσοστό της πλήρους απασχόλησης.** Όπως εύστοχα επισημαίνει ο Α. Χαρίσης (2020: 102): **«εντυπωσιάζει καταρχάς η σχέση μεταξύ της μεταβολής-μείωσης της συνολικής απασχόλησης και της μεταβολής-αύξησης της μερικής απασχόλησης..... η μερική απασχόληση εμφανίζεται αυξημένη κατά 45% (σε μια δεκαετία). Είναι σαφές ότι η δραματική αύξηση της μερικής απασχόλησης σε βάρος της πλήρους ήταν αποτέλεσμα της κρίσης».**
- Στο σύνολο των ετών 2010-2019, ο **βασικός λόγος επιλογής εργασίας μερικής απασχόλησης ήταν η αδυναμία εύρεσης μιας θέσης πλήρους απασχόλησης (μη ηθελημένη μερική απασχόληση).** Αυτό ίσχυε για το 60,5% (περισσότερους από τους μισούς) των νέων ηλικίας 15-24 και για το 64,2% (δύο τρίτα περίπου) των ατόμων ηλικίας 25-64, ποσοστά περίπου διπλάσια σε σύγκριση με τα αντίστοιχα της EU28.
- **Το συνολικό ποσοστό υποαπασχολούμενων ηλικίας 15-24 στην Ελλάδα από το 2016 και έπειτα σημείωσε μια σημαντική αύξηση, φτάνοντας το 2019 να είναι το μεγαλύτερο ανάμεσα στα Κ-Μ της Ευρωπαϊκής Ένωσης.**
- Το 2019, πάνω από τα μισά συμβόλαια-συμβάσεις προσωρινής απασχόλησης των νέων 15-29 ετών είχαν διάρκεια από 4 μέχρι 12 μήνες. Πιο συγκεκριμένα, στο ένα τέταρτο από αυτά η διάρκεια ήταν 4-6 μήνες, ενώ στο ένα τρίτο περίπου αυτών ήταν 7-12 μήνες.
- Τα **ποσοστά κινδύνου φτώχειας εργαζομένων μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα ήταν περίπου διπλάσια από αυτά της EU28.** Αν συμπεριλάβουμε και την ακόμα δυσχερέστερη κατάσταση στην προσωρινή απασχόληση, προκύπτει η ισχυρή συσχέτιση επισφαλούς απασχόλησης- κοινωνικής ευπάθειας και κινδύνου φτώχειας- υλικής αποστέρησης.

3. Οι επιπτώσεις της Πανδημίας στην Οικονομία και την Αγορά Εργασίας I

Πηγή: Παπαδάκης Ν., Δρακάκη Μ., Σαριδάκη Σ. (2021), «Ο βαθμός Απελπισίας». Αγορά Εργασίας, Επισφαλής Εργασία και Κοινωνική Ευπάθεια στη Νέα Γενιά στην Ελλάδα: Η κατάσταση των πραγμάτων (σε Ευρώπη και Ελλάδα), παράμετροι, τάσεις, μετασχηματισμοί, επιπτώσεις και προκλήσεις για τις πολιτικές απασχόλησης. Αθήνα: Ι. Σιδέρης .

- Η πανδημία και η συνακόλουθη (παγκόσμια) Οικονομική Κρίση και Ύφεση φαίνεται να έχει δραματικές επιπτώσεις και στην Ελλάδα. **Η Ύφεση για το 2020 έφθασε το 8,2%** και έχει ήδη εκτακτικές συνέπειες στην οικονομία, την κοινωνία και το βιοτικό επίπεδο των πολιτών, ενώ δεν άφησε ανεπηρέαστο κανένα τομέα οικονομικής δραστηριότητας.
- Σύμφωνα με αποτελέσματα ερευνών της Eurostat, η κρίση της πανδημίας και τα περιοριστικά μέτρα που επιβλήθηκαν για την αντιμετώπισή της οδήγησαν το 2020, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, σε μια άνευ προηγουμένου αύξηση του αριθμού των εργαζομένων που δεν εργάζονταν, εργάζονταν λιγότερες ώρες ή έχασαν τη θέση εργασίας τους, όπως και σε σημαντική μείωση των εισοδημάτων τους.
- Οι απώλειες εισοδήματος κατανέμονται πολύ άνισα μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. και ήταν ιδιαίτερα μεγάλες για τις πιο ευάλωτες υποομάδες του εργατικού πληθυσμού, πλήττοντας ιδιαίτερα τους χαμηλόμισθους. Τα υψηλότερα ποσοστά μειώσεων εισοδήματος λόγω απώλειας θέσεων εργασίας στα Κ-Μ της ΕU27, παρατηρούνται στους εργαζόμενους σε προσωρινές θέσεις απασχόλησης και τους νέους εργαζόμενους ηλικίας 15-24 ετών.
- Σύμφωνα με την έρευνα “Living, working and COVID-19”, που διεξήγαγε το Eurofound το 2020 (Eurofound 2020b) για την πρώτη φάση της πανδημίας, σε ολόκληρη την ΕU27, πάνω από το ένα τέταρτο των συμμετεχόντων ανέφερε ότι έχει χάσει την εργασία του, είτε προσωρινώς (23%) είτε μονίμως (5%) , ενώ περισσότερο έχουν πληγεί οι νέοι. Επίσης, σχεδόν το 40% των Ευρωπαίων αναφέρει ότι η οικονομική του κατάσταση επιδεινώθηκε σε σύγκριση με την περίοδο πριν από την πανδημία.
- Οι, ήδη εκτακτικές και πολυδιάστατες, συνέπειες σε κοινωνία και οικονομία επισωρεύονται και διευρύνονται, όσο διαρκεί η υγειονομική κρίση και τα περιοριστικά μέτρα. Ευλόγως, τόσο διεθνώς όσο και στην Ελλάδα, η έμφαση έχει δοθεί σε μέτρα στήριξης όσων έχουν πληγεί περισσότερο από την πανδημία και αυτοί//ες είναι πάρα πολλοί/ες.
- Συγχρόνως δεν μπορούμε να ξέρουμε πόσες επιχειρήσεις, ειδικά στο λιανεμπόριο, στην εστίαση και ευρύτερα στον τουρισμό, θα έχουν επιβιώσει με το πέρας της υγειονομικής κρίσης, με ότι αυτό σημαίνει για την οικονομία και την αγορά εργασίας και μάλιστα σε μια χώρα της οποίας η οικονομία στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στη μικρή και μικρο-μεσαία επιχειρηματικότητα. Σύμφωνα με στοιχεία του Ινστιτούτου της ΓΣΕΒΕΕ και τις σχετικές δηλώσεις του προέδρου της ΓΣΕΒΕΕ (Φεβρουάριος 2021), ήδη στις αρχές του 2021 «4 στις 10 επιχειρήσεις είχαν μηδενικά ταμειακά διαθέσιμα και βρίσκονται μπροστά στο φάσμα του λουκέτου».

3. Οι επιπτώσεις της Πανδημίας στην Οικονομία και την Αγορά Εργασίας II

Οι επιπτώσεις της πανδημίας στην αγορά εργασίας είναι ήδη πολυδιάστατες και έχουν επηρεάσει το σύνολο των κλάδων της οικονομίας, αλλά και την αγορά εργασίας, **αυξάνοντας την επισφάλεια στην απασχόληση**. Μεταξύ άλλων (βλ. Eurostat 2021a- 2021d, Eurofound 2020b, ΕΛΣΤΑΤ 2020a-2020d, ΕΛΣΤΑΤ 2021, ΕΙΕΑΔ 2020, Κώτσιος 2020, Λαλιώτη 2020, ΓΣΕΕ 2020, Δρακάκη, Σαριδάκη, Παπαδάκης 2021, Papadakis et al 2021):

- Όπως ήδη επισημάναμε, οι επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19 έπληξαν ιδιαίτερα τους χαμηλόμισθους και τους επισφαλώς εργαζόμενους, παρά τα προσωρινά μέτρα πολιτικής που θεσπίστηκαν σε όλα τα κράτη μέλη. Δεν αποτελεί έκπληξη λοιπόν που πάνω από τους μισούς Ευρωπαίους εκφράζουν ανησυχία για το μέλλον τους εξαιτίας της κρίσης που προέκυψε από την πανδημία.
- Οι χώρες που βασίζονται περισσότερο στον τουρισμό (όπως η Ελλάδα) φαίνεται να έχουν τη μεγαλύτερη μείωση εισοδήματος. Είναι ενδεικτικό ότι στην Κρήτη (όπου η τοπική οικονομία βασίζεται σημαντικά στον τουρισμό) υπήρξε ραγδαία αύξηση της ανεργίας ειδικά μετά την έναρξη του δεύτερου κύματος της πανδημίας και συνακόλουθα τα νέα περιοριστικά μέτρα. Η ανεργία αυξήθηκε από 12% τον Οκτώβριο του 2019 σε 19,3% τον Οκτώβριο του 2020 (ΕΛΣΤΑΤ 2021: 3). Ποσοστιαία μεταβολή της τάξεως του 60,8% μέσα σε ένα χρόνο, δηλαδή. εμφανίζεται και η ανεργία (ΕΑΔ2020:12%, ΕΑΔ2021:16,6%). Για το 2021, σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, αλλά και τα ευρήματα της ετήσιας έρευνας του Περιφερειακού Μηχανισμού Παρακολούθησης της Αγοράς Εργασίας η ανεργία στην Κρήτη στο Β Τρίμηνο του 2021 έφθασε στο 16,2% (ΕΛΣΤΑΤ 2021c: 4). Παρατηρήθηκε μια σημαντική μείωση της ανεργίας το Γ' Τρίμηνο του 2021, οπότε και η ανεργία στην Κρήτη μειώθηκε στο 10,3% (ΕΛΣΤΑΤ 2021d: 4). Η νέα κατάσταση όμως που έχει διαμορφωθεί με την Όmikρον ενδέχεται να μεταβάλει αρνητικά την κατάσταση εκ νέου.
- Ο τομέας που πλήττεται περισσότερο, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, είναι η εστίαση και οι υπηρεσίες καταλυμάτων με απώλειες σχεδόν 20%. Το ίδιο ισχύει και στην Ελλάδα, αλλά σε μεγαλύτερη ένταση. Συνακόλουθα πλήττεται ιδιαίτερα μια σημαντική κατηγορία επισφαλώς εργαζομένων, δηλαδή οι εποχικοί εργαζόμενοι.
- Τα υψηλότερα ποσοστά μειώσεων εισοδήματος λόγω (προσωρινής ή μόνιμης) απώλειας θέσεων εργασίας, όπως και μειωμένου ωραρίου εργασίας, στα Κ-Μ της EU27 παρατηρούνται στους εργαζόμενους σε προσωρινές θέσεις απασχόλησης και τους νέους εργαζόμενους ηλικίας 15-24 ετών, για τους οποίους η εκτιμώμενη απώλεια εισοδήματος ήταν πάνω από δύο φορές υψηλότερη σε σχέση με την ηλικιακή ομάδα 25-65.
- Το γ' τρίμηνο του 2020, η Ελλάδα ήταν το κράτος μέλος της EU27 με το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας (15,9%) όσον αφορά στο εκτεταμένο εργατικό (Eurofound, 2020b). Τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας παρατηρούνται στις γυναίκες, στα άτομα ηλικίας έως 24 ετών και στα άτομα που δεν έχουν ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση (ΕΛΣΤΑΤ, 2020c).
- Η Ελλάδα είναι μεταξύ των χωρών για τις οποίες εντοπίζεται το μεγαλύτερο έμφυλο χάσμα, ενώ οι νέοι που είναι και επισφαλώς εργαζόμενοι είναι αυτοί που έχουν κατ' εξοχήν πληγεί από τις επιπτώσεις της πανδημίας.

3. Οι επιπτώσεις της Πανδημίας στην Οικονομία και την Αγορά Εργασίας III

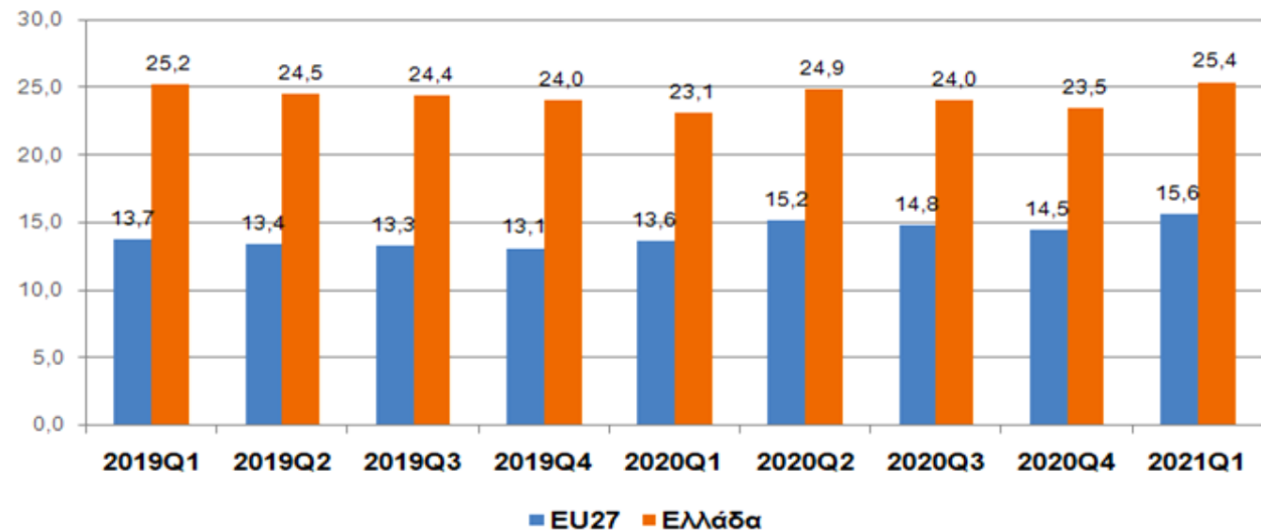
- Τον Ιούλιο του 2021: η **συνολική ανεργία παρέμεινε ιδιαίτερα υψηλή (14,6%** - άνδρες: 11,4% & γυναίκες: 18,5%) και αν και μειώθηκε ελαφρά σε σχέση με το Δεκέμβριο του 2020 (βλ. Eurostat, 2021f; Eurostat, 2021j).
- Η **νεανική ανεργία (15-24 ετών) αυξήθηκε και έφτασε το 37,6%** (άνδρες: 36,6% & γυναίκες: 38,9%/ Eurostat, 2021g; Eurostat, 2021j), **υπερ-διπλάσια από την, επίσης αυξημένη, νεανική ανεργία στην Ε.Ε.** στην οποία ο Μ.Ο. είναι 16,2% (άνδρες: 15,9% & γυναίκες: 16,5%/ Eurostat, 2021g; Eurostat, 2021j). **Είναι το υψηλότερο ποσοστό νεανικής ανεργίας στην Ε.Ε.-27** (Eurostat, 2021g).
- Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί και στην **σημαντική αύξηση του ποσοστού των Neets** (young people not in education, employment or training). Στο 1ο Τρίμηνο του 2021 το ποσοστό των Neets στην Ελλάδα έφτασε το 13,2% στις ηλικίες 15-24 (άνδρες: 13,8% & γυναίκες: 12,6%/ Eurostat, 2021h) και το **20,4% στην ηλικιακή κατηγορία 15-29** (άνδρες: 19,9% & γυναίκες 20,8%/ Eurostat, 2021h) **έναντι 11,3% και 13,8% αντίστοιχα στην Ε.Ε.-27** (Eurostat, 2021h). **Το ποσοστό των Neets, στην ηλικιακή ομάδα 15-24 αυξήθηκε κατά περίπου 10% σε σχέση με το 2019** (σε 1,5 χρόνο δηλαδή), όταν και είχε μειωθεί στο 12,5% (Eurostat 2020r), Το πολύ υψηλό ποσοστό των νέων (κι ειδικά στις ηλικίες 25-29) που ουσιαστικά «απέχουν από κάθε μείζονα θεσμική μέριμνα του Κοινωνικού Κράτους» και συνιστούν κατεξοχήν κοινωνικά ευάλωτη ομάδα (Παπαδάκης, 2013: 16) είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό και συγχρόνως ενδεικτικό της εξελικτικής εξάρθρωσης της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα, αλλά και των επιπτώσεων της πανδημίας σε αυτήν.
- Θα αποτελούσε παράλειψη να μην αναφερθούμε και στο μείζον (και πάγιο) πρόβλημα της **μακροχρόνιας ανεργίας**, καθώς αυτή αποκρυσταλλώνεται σε διαθρωπικό πρόβλημα και αποσυναρτά περαιτέρω τον άνεργο από την αγορά εργασίας (βλ. αναλυτικά Παπαδάκης 2005). **Στο 1^ο Τρίμηνο του 2021 το ποσοστό της μακροχρόνιας ανεργίας (15-74 ετών) ήταν στην Ελλάδα 10%** (άνδρες: 7,5% & γυναίκες: 13,2%/ Eurostat, 2021i), **σχεδόν τετραπλάσιο δηλαδή από τον αντίστοιχο ευρωπαϊκό Μ.Ο., που ήταν 2,8%** (άνδρες: 2,6% & γυναίκες: 2,9%/ Eurostat, 2021i).
- Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι σχεδόν σε όλες τις προαναφερθείσες παραμέτρους της ανεργίας, η **έμφυλη διάσταση** είναι παραπάνω από ορατή.
- Τον **Σεπτέμβριο του 2021**, μετά και την πλήρη επανεκκίνηση της οικονομικής δραστηριότητας το καλοκαίρι και την επιτυχημένη τουριστική περίοδο, παρατηρούμε μια σημαντική βελτίωση στα κρίσιμα μεγέθη της αγοράς εργασίας. Η **συνολική ανεργία μειώθηκε στο 13.3%, ωστόσο παρέμεινε η δεύτερη υψηλότερη στην Ε.Ε.-27 μετά την Ισπανία (14.6%)** (Eurostat 2021h). Σημαντική είναι και η μείωση της νεανικής ανεργίας, κυρίως λόγω εποχικής εργασίας, η οποία βρίσκεται στο 24,5%(Eurostat 2021d), παρέμεινε όμως ακόμα υψηλή. Αξίζει να σημειωθεί ότι από 37.6% τον Ιούλιο του 2021 έπεσε στο 27% στο τέλος του 2021, σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ . Η σημαντική αυτή μείωση της ανεργίας μπορεί να αποδοθεί στην άρση πολλών περιοριστικών μέτρων, στην επανεκκίνηση της οικονομίας και στην καλή τουριστική περίοδο (δεδομένου ότι αρκετοί εργαζόμενοι εργάζονται εποχικά στον τουριστικό τομέα και τους «καλοκαιρινούς μήνες -αν δεν υπάρχουν αντισταθμιστικοί παράγοντες- η απασχόληση αυξάνεται λόγω του τουρισμού»- ΕΛΣΤΑΤ 2022: 3). Οι ίδιες τάσεις παρατηρούνται και στο τέλος του 2021 (Δεκέμβρης 2021: 12,8%- ΕΛΣΤΑΤ 2022: 1). Επιπρόσθετα, κυρίως λόγω της καλής τουριστικής περιόδου του 2022, η ανεργία έπεσε περαιτέρω και τον Σεπτέμβρη του 2022 ήταν 11,8%, ενώ η νεανική ανεργία παρέμεινε περίπου στα ίδια επίπεδα (28,5%- ΕΛΣΤΑΤ 2022β: 3).

- **Αξίζει να σημειωθεί ότι στο 1^ο κύμα της πανδημίας, η συνολική απώλεια θέσεων μισθωτής απασχόλησης τον Μάρτιο του 2020 συγκριτικά με τους αμέσως προηγούμενους μήνες ανήλθε σε 41.903 θέσεις, «ενώ τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου έτους το ισοζύγιο ήταν θετικό κατά 43.373 θέσεις» (Καμινιώτη 2020: 32).**
- Οι μεγαλύτερες απώλειες εντοπίστηκαν στον κλάδο «Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης» (-21.919 θέσεις). Αυτές αποτελούν το 52,31% των χαμένων θέσεων ενώ **το 73,77% του συνόλου των χαμένων θέσεων αντιστοιχεί σε θέσεις μερικής (50,71%) και εκ περιτροπής (23,06%) απασχόλησης** (ΕΙΕΑΔ 2020).
- Προκειμένου να διαμορφωθεί μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα, σε αυτές τις θέσεις χρειάζεται να προστεθούν ακόμη και 43.420 θέσεις, οι οποίες αναμένονταν, αλλά τελικά δεν δημιουργήθηκαν ποτέ (Κώτσιος, 2020). **Το Μάρτιο του 2020 λοιπόν «χάθηκαν περισσότερες από 80.000 θέσεις απασχόλησης. Αντίστοιχα και τον μήνα Απρίλιο του τρέχοντος έτους, το ισοζύγιο ήταν μεν θετικό, υπολειπόταν όμως του αντίστοιχου μήνα του προηγούμενου έτους κατά 103.690 θέσεις. Αντιθέτως, τον Ιούνιο, όταν τα περισσότερα μέτρα για τις μετακινήσεις και τη λειτουργία της οικονομίας είχαν αρθεί και ξεκινούσε η τουριστική περίοδος, το ισοζύγιο του τρέχοντος έτος ήταν θετικό»** (Καμινιώτη 2020: 32).
- Ως προς την επισφαλή απασχόληση, στην Ελλάδα, **κατά το τρίτο τρίμηνο του 2020 το συνολικό ποσοστό εργαζομένων σε θέσεις μερικής απασχόλησης ήταν 8,2%, ενώ το ποσοστό των ατόμων που είχαν προσωρινή εργασία ήταν 7,2%. Η μερική απασχόληση ήταν μειωμένη κατά 9,9% σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο (κυρίως λόγω μετάβασης σε καθεστώς ανεργίας), ενώ η προσωρινή απασχόληση παρουσίασε αύξηση σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο κατά 8,4%.**

- Η Eurostat (2021b) στην έρευνα Labour Force Survey (LFS) διερευνά την υποτονικότητα της αγοράς εργασίας (*labour market slack*) και τις επιπτώσεις της κρίσης COVID-19 τόσο σε επίπεδο χωρών της EU27 όσο και σε εθνικό επίπεδο στα αντίστοιχα κράτη μέλη για το εκτεταμένο εργατικό δυναμικό, δηλαδή: (α) τους άνεργους, (β) τους υποαπασχολούμενους μερικής απασχόλησης και (γ) το δυνητικό εργατικό δυναμικό.
- Στα γραφήματα 23-25 παρουσιάζονται τα πορίσματα της συγκεκριμένης έρευνας όσον αφορά την Ελλάδα.
- Η τριμηνιαία απεικόνιση (γραφήματα 23 και 24) δίνει τη δυνατότητα να φανεί με λεπτομέρειες η πορεία του φαινομένου κατά τη διάρκεια της πανδημίας αλλά και να γίνει μια συγκριτική προσέγγιση σε σχέση με την κατάσταση που επικρατούσε κατά τα αντίστοιχα τρίμηνα του προηγούμενου έτους.

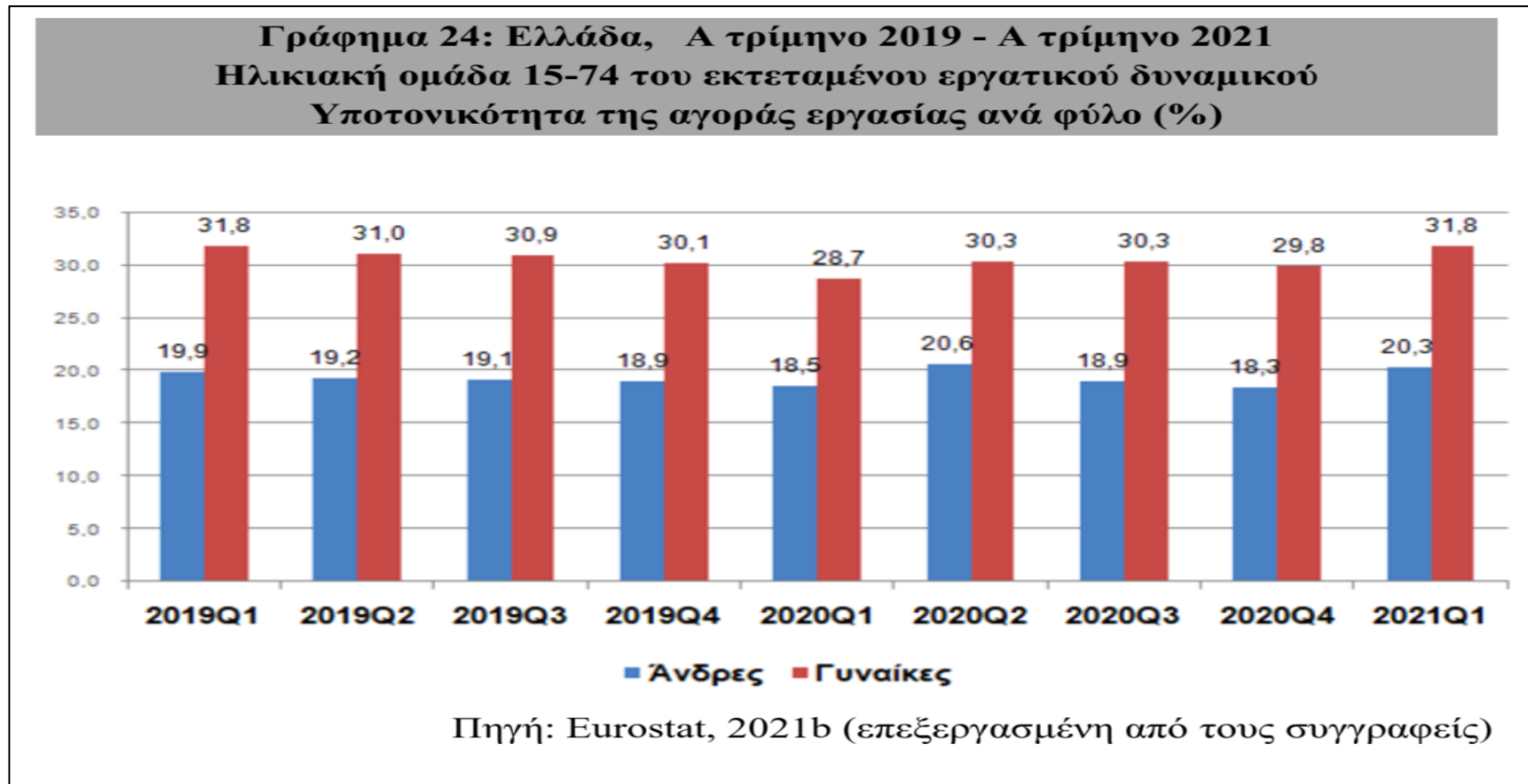
Το γράφημα 23 απεικονίζει την εξέλιξη της υποτονικότητας της αγοράς εργασίας όσον αφορά στην ηλικιακή ομάδα 15-74 ετών του εκτεταμένου εργατικού δυναμικού, για τα έτη 2019-2021 στην Ελλάδα και στην EU27 (ανά τρίμηνο). Αρχικά είναι εμφανές ότι σε όλο αυτό το χρονικό διάστημα το ποσοστό υποτονικότητας της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα είναι κατά πολύ υψηλότερο από τον μέσο όρο των χωρών της EU27. Μάλιστα, από το πρώτο τρίμηνο του 2019 μέχρι και το πρώτο τρίμηνο του 2020 η Ελλάδα ήταν το κράτος μέλος της EU27 με τα υψηλότερα ποσοστά υποτονικότητας στην αγορά εργασίας. Από το δεύτερο τρίμηνο του 2020 μέχρι και το πρώτο τρίμηνο του 2021 την ξεπέρασε ελαφρά η Ισπανία με διαφορά 0,3-2,1 ποσοστιαίες μονάδες (Eurostat, 2021b). Για την ηλικιακή ομάδα 15-24 η Eurostat παρέχει στατιστικά δεδομένα μόνο για το πρώτο τρίμηνο του 2021, κατά το οποίο η υποτονικότητα της αγοράς εργασίας για τους νέους στην Ελλάδα ήταν 55,4%, ποσοστό το οποίο ήταν το υψηλότερο ανάμεσα στα κράτη μέλη της EU27 (Eurostat, 2021b).

Γράφημα 23: Ελλάδα & EU27, Α τρίμηνο 2019 - Α τρίμηνο 2021
Ηλικιακή ομάδα 15-74 του εκτεταμένου εργατικού δυναμικού
Υποτονικότητα της αγοράς εργασίας (%)

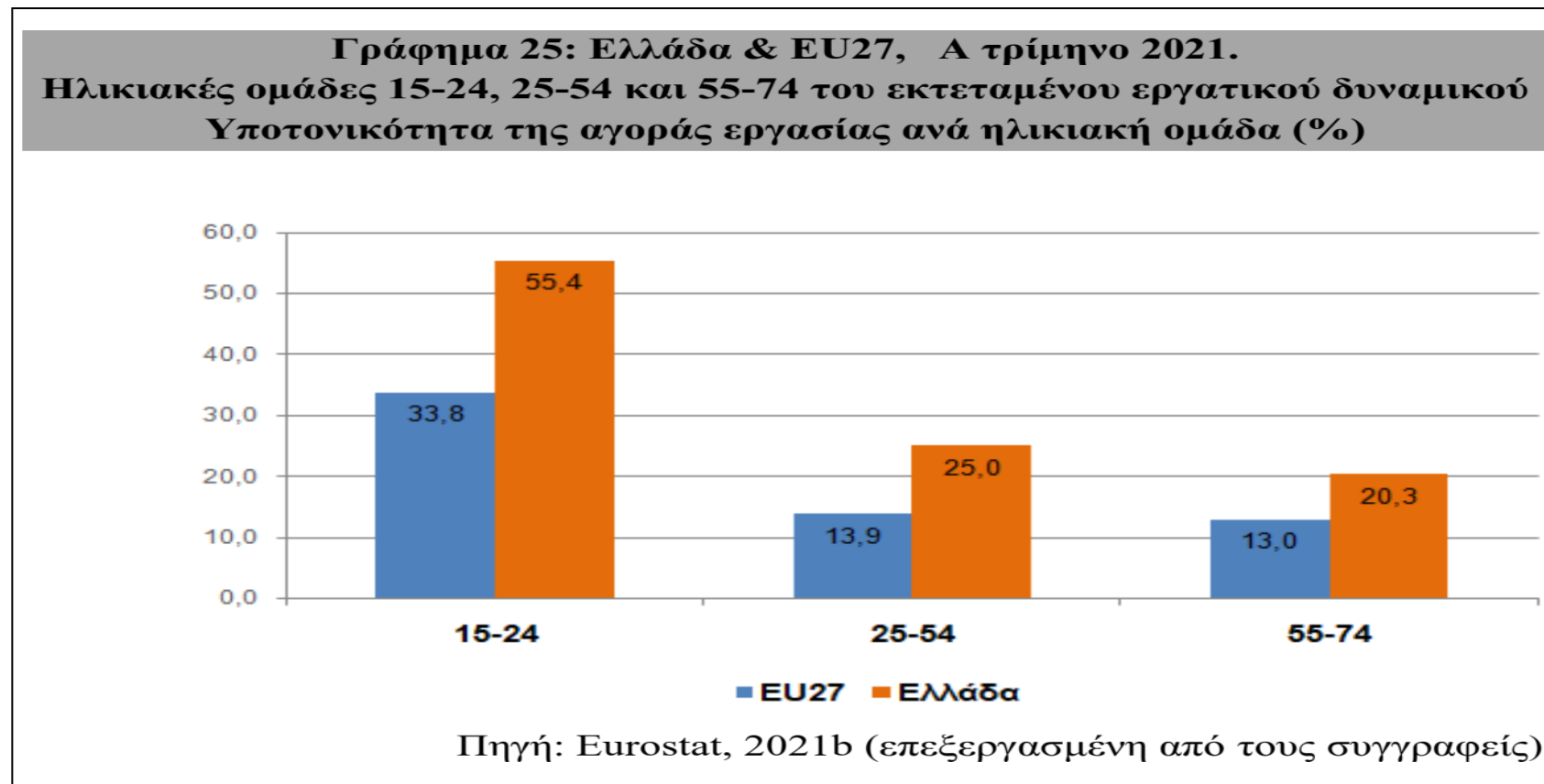

Πηγή: Eurostat, 2021b (επεξεργασμένη από τους συγγραφείς)

- Στο γράφημα 24 παρουσιάζεται η εξέλιξη της υποτονικότητας της αγοράς εργασίας για τα δύο φύλα στην ηλικιακή ομάδα 15-74 ετών του εκτεταμένου εργατικού δυναμικού, κατά τα έτη 2019-2021 (ανά τρίμηνο) και κατά το πρώτο τρίμηνο του 2021 στην Ελλάδα. **Σε όλο αυτό το διάστημα, τα ποσοστά των γυναικών ήταν σταθερά αρκετά υψηλότερα από αυτά των ανδρών.** Το υψηλότερο ποσοστό για τους άντρες εντοπίζεται στο δεύτερο τρίμηνο του 2020 (20,6%), ενώ για τις γυναίκες στο πρώτο τρίμηνο του 2021 (31,8%). Η διαφοροποίηση ανάμεσα στα δύο φύλα κυμάνθηκε από 9,7 (το δεύτερο τρίμηνο του 2020) μέχρι 11,9 (το πρώτο τρίμηνο του 2019) ποσοστιαίες μονάδες. Όσον αφορά στην υποτονικότητα της αγοράς εργασίας για τους νέους ηλικίας 15-24 το πρώτο τρίμηνο του 2021, βρισκόταν στο 50,1% για τους άντρες και στο 62,2% για τις γυναίκες (Eurostat, 2021b).

- Το γράφημα 25 απεικονίζει συγκριτικά τα ποσοστά υποτονικότητας της αγοράς εργασίας που αντιστοιχούν στις ηλικιακές ομάδες 15-24, 25-54 και 55-74 στην Ελλάδα και την Ευρώπη κατά το πρώτο τρίμηνο του 2021. Καταρχήν είναι εμφανές ότι **η υποτονικότητα της αγοράς εργασίας, τόσο στις χώρες της EU27 όσο και στην Ελλάδα, πλήττει πολύ περισσότερο τους νέους ηλικίας 15-24 συγκριτικά με τις άλλες δύο ηλικιακές ομάδες**. Επίσης, όπως φαίνεται στο γράφημα, **το ποσοστό της ηλικιακής ομάδας 15-24 (55,4%) είναι υπερδιπλάσιο των ποσοστών των άλλων δύο ηλικιακών ομάδων: υψηλότερο κατά 30,4 ποσοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με την ηλικιακή ομάδα 25-54 και κατά 35,1 ποσοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με την ηλικιακή ομάδα 55-74 (Eurostat, 2021b)**.

Η Ελλάδα ήταν μία από τις χώρες με πολύ υψηλά ποσοστά μείωσης ωρών εργασίας (Eurostat 2021d). Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με το Eurofound (2020b) η Ελλάδα ήταν μία από τις χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά ατόμων (14%) που έχασαν (έστω και προσωρινά) τη δουλειά τους κατά τη διάρκεια της πανδημίας (όπως και η Ισπανία). κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2020 παρουσιάστηκε αύξηση των συνεπειών της πανδημίας. Κατά το 4^ο τρίμηνο του 2020 τα ποσοστά απουσίας από την εργασία καθώς και αυτά εργασίας στο σπίτι αυξήθηκαν, ενώ οι ώρες εργασίας μειώθηκαν σε σχέση με το τρίτο τρίμηνο του 2020. Κατά το πρώτο τρίμηνο του 2021, οι ώρες εργασίας παρέμειναν περίπου στο ίδιο επίπεδο σε σχέση με το τέταρτο τρίμηνο του 2020 (Eurofound 2020b).

- Αναφορικά με τις επιπτώσεις της πανδημίας του Covid-19 στην κατάσταση της απασχόλησης των νέων, όπως προέκυψε από τα ερευνητικά ευρήματα της ποιοτικής έρευνας (βλ. και Δρακάκη, Σαριδάκη, Παπαδάκης 2021 και Papadakis et al 2021), καταδεικνύεται ότι τόσο η πανδημία όσο και τα μέτρα που, αναπόφευκτα, επιβλήθηκαν για την αντιμετώπισή της υγειονομικής κρίσης, π.χ. καθολικό lockdown, είχαν αντίκτυπο στην πλειοψηφία σχεδόν των επισφαλώς εργαζόμενων νέων, επηρεάζοντας τόσο τους όρους όσο και τις συνθήκες εργασίας τους, υποβαθμίζοντας, συνακόλουθα, το βιοτικό τους επίπεδο:
- ✓ i. είτε λόγω μείωσης των εργασιακών χρηματικών τους απολαβών ή και έντασης εργασίας λόγω τηλεργασίας: *«Σ.: Η εργασία μου επηρεάστηκε [...], αρχικά με αναστολή και κατόπιν όταν επανήλθα στην εργασία μου με μειωμένες απολαβές. [...] Το ωράριο παρέμεινε το ίδιο, ναι» (Γ.Ι.5, Γιάννης), - «Σ.: Μετά το lockdown μειώθηκαν οι ώρες. Δύο ώρες λιγότερες. Είναι και πιο πιεστικό το κλίμα, γιατί τώρα η επιχείρηση μετά το lockdown έχει μπει μέσα. Είναι πιο πιεστικά, δηλαδή [...], να είμαστε προσεκτικοί με την εργασία μας, το πώς κινούμαστε στο χώρο γιατί είναι επίφοβο να κλείσουμε. Δεν είναι τίποτα σίγουρο. Δεν μας έχουν πει δεν κλείνει η επιχείρηση και έχετε σίγουρη δουλειά» (Α.Ι.7, Άννα). -Σ.:Αλλά θα πω, ναι, το σπίτι δεν είναι ο κατάλληλος εργασιακός χώρος. [...], η δουλειά ήτανε και εξ αποστάσεως και η σχολή. Ήσουνα στην ίδια καρέκλα, στην ίδια οθόνη από τις δέκα το πρωί έως τις δέκα το βράδυ. Κάποια στιγμή το ωράριο εκεί πέρα δεν μπορεί να συγκρατηθεί.» (Γ.Ι.6, Κωνσταντίνος, ερ. 35α & ερ. 35β).*
- ✓ ii. είτε λόγω μετακύλησης σε καθεστώς ανεργίας, αναστολής εργασίας ή μη καταβολής χρηματικών απολαβών από τους/τις εργοδότες/τριες: *«Σ.: Ναι. Επηρεάστηκε αρκετά γιατί εκεί έμεινα άνεργη για δύο μήνες. Εκεί που ήταν να δουλεύω, δεν είχα ούτε αναστολή δηλαδή, επειδή είναι εποχιακό, όταν ξεκίνησε το lockdown δεν εργαζόμουν. Ήμουνα άνεργη. Τον καιρό που θα ήταν να ξεκινήσω την εργασία μου, ξεκίνησε το lockdown, έμεινα άνεργη για δύο μήνες.» (Α.Ι.2., Γεωργία, ερ. 35α).*
- Δεν φαίνεται στους/στις περισσότερους/ες από αυτούς/ές να επηρέασε αρνητικά ή, έστω, σε σημαντικό βαθμό τις ισορροπίες τους ή/και τις σχέσεις τους με την οικογένεια τους. Σε κάποιες ωστόσο περιπτώσεις νέων, η μεταβολή της εργασιακής τους κατάστασης λόγω πανδημίας, είχε ως αποτέλεσμα να ενταθεί ο βαθμός ανασφάλειάς τους, λόγω του ό,τι επήλθαν σε καθεστώς αναστολής εργασίας, κατά τη διάρκεια του lockdown, - το οποίο τους επιβάρυνε ψυχολογικά, με αποτέλεσμα να τους οδηγήσει σε κοινωνική απομόνωση και ενίοτε στη διάρρηξη των οικογενειακών ή/ και των κοινωνικών τους σχέσεων-.

- Αξίζει να επισημανθεί, ότι σε ό,τι αφορά στους/στις νέους/ες που είναι είτε αδήλωτοι/ες εργαζόμενοι/ες είτε αδήλωτοι/ες ελεύθεροι επαγγελματίες, φαίνεται ότι η πανδημία και το επακόλουθο lockdown που επιβλήθηκε στη χώρα, τους/τις επηρέασε σε παρόμοιο βαθμό με τους/τις νέους/ες, που εργάζονταν με συμβάσεις εργασίας. Δηλαδή ως προς τη μείωση των χρηματικών απολαβών ή/και του εργασιακού ωραρίου, -εργασιακή κατάσταση-, η οποία συνεχίστηκε και μετά τη λήξη του πρώτου lockdown, στους/στις περισσότερους/ες νέους/ες που εργάζονταν με καθεστώς αδήλωτης εργασίας.
- Γεγονός που επιβάρυνε την ήδη επισφαλή κατάσταση στην οποία βρίσκονταν, πριν από την πανδημία του Covid-19: *«Σ.: Εγώ τότε ήμουν σε μια φάση που αναζητούσα εργασία στον τομέα μου, ως [...] δηλαδή. Έβλεπα ότι ακόμα και εθελοντική εργασία είχε προαπαιτούμενα, οπότε ήταν πολύ δύσκολο να ανταποκριθώ κάπως και, ναι, μέσα στο lockdown δεν είχα καταφέρει να βρω ούτε το ελάχιστο, στο να δουλέψω έστω και για ένα μεροκάματο.»* (Γ.Ι.1, Δημοσθένης).
- Ωστόσο αυτό που προκαλεί εντύπωση αναφορικά με τους/τις νέους/ες που απασχολούνται με αδήλωτη εργασία στο πλαίσιο της άτυπης (και παράτυπης) εργασιακής συμφωνίας-συναίνεσης μεταξύ αυτών και των εργοδοτών/τριών, είναι ότι, ακόμα και στην πανδημία και στην επιβολή του lockdown, η οργάνωση και η λειτουργία αυτού του «άτυπου» σχήματος εργασίας/εργασιακού καθεστώτος φαίνεται να διατήρησε τα χαρακτηριστικά της. Συγκεκριμένα, όπως προέκυψε από τα ερευνητικά ευρήματα, οι νέοι/ες που απασχολούνταν με αδήλωτη εργασία σε επιχειρήσεις και εταιρείες «εντάχθηκαν», κατά τη διάρκεια του lockdown, και αυτοί/ές σε άτυπο καθεστώς αναστολής εργασίας, και μετά τη λήξη του lockdown:

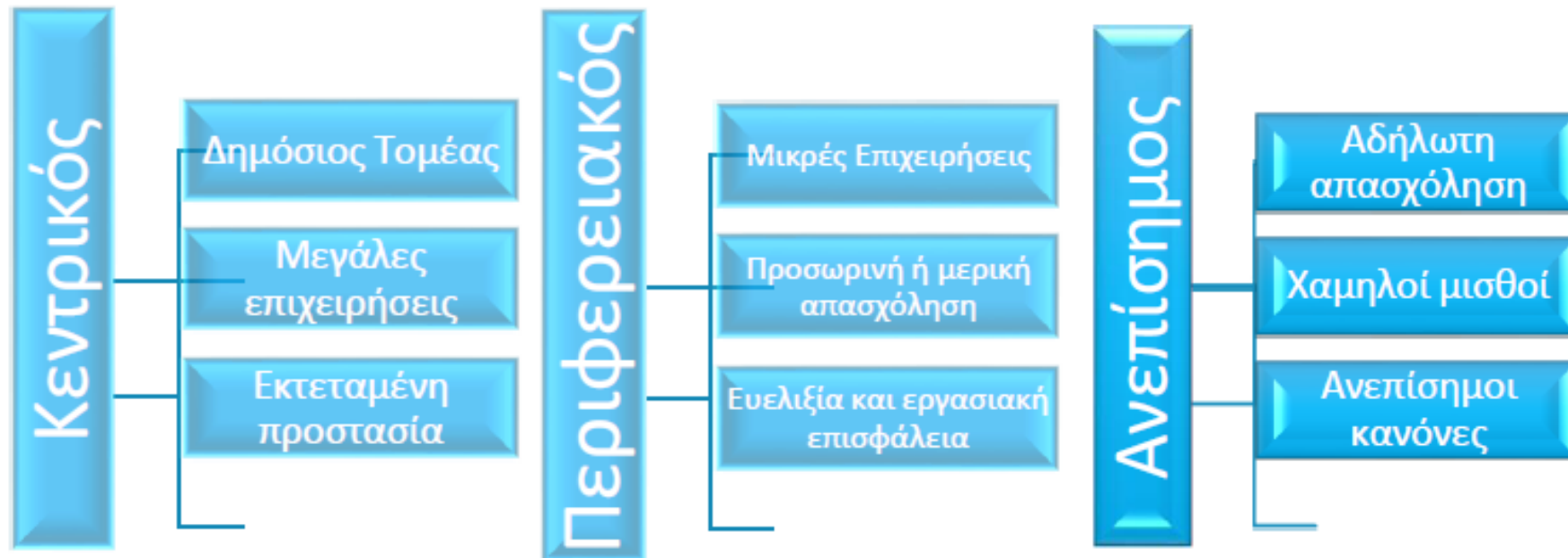
α) είτε επέστρεψαν στην εργασία τους (πάλι με αδήλωτη απασχόληση) με τις ίδιες ώρες εργασίας αλλά με μειωμένες απολαβές (όπως στην περίπτωση ενός νέου που εργαζόταν στον κλάδο της φαρμακοβιομηχανίας): - *«Σ.: Η εργασία μου επηρεάστηκε με δύο από τους παραπάνω τρόπους. Εε, αρχικά με αναστολή και κατόπιν όταν επανήλθα στην εργασία μου με μειωμένες απολαβές. Ε.: [...] Δηλαδή, οπότε όταν ήσουν σε «αναστολή» δεν σε πλήρωναν; Σ.: Ναι. Ε.: Και, εε., και μετά που επέστρεψες είχαν μειωθεί οι απολαβές σου. Σ.: Ακριβώς. Ε.: Ήταν το ίδιο ωράριο; Δηλαδή πριν το lockdown...Σ.: Το ωράριο παρέμεινε το ίδιο, ναι. [...] Ε.: Σήμερα, και μετά τη λήξη του lockdown, η κατάσταση με την πανδημία έχει επηρεάσει την εργασία σου; Και αν ναι, με ποιον τρόπο; Σ.: Σίγουρα έχει επηρεάσει, και νομίζω ότι έχει επηρεάσει και όλες τις μορφές εργασίας, [...]. Ε.: Εσένα μου είπες ήδη ότι μειώθηκαν και οι απολαβές σου. Σ.: [...], ακριβώς. Λόγω του πλήγματος της, εε., της επιχείρησης, η επιχείρηση κατέφυγε σε μία τέτοια μέθοδο μείωσης απολαβών.[...] Μετά την αναστολή.»* (Γ.Ι.5, Γιάννης, ερ. 35α και ερ. 36).

β) είτε δεν επέστρεψαν και έμειναν άνεργοι/ες λόγω του ό,τι η επιχείρηση στην οποία εργάζονταν, μετά τη λήξη του lockdown, υπολειπούν

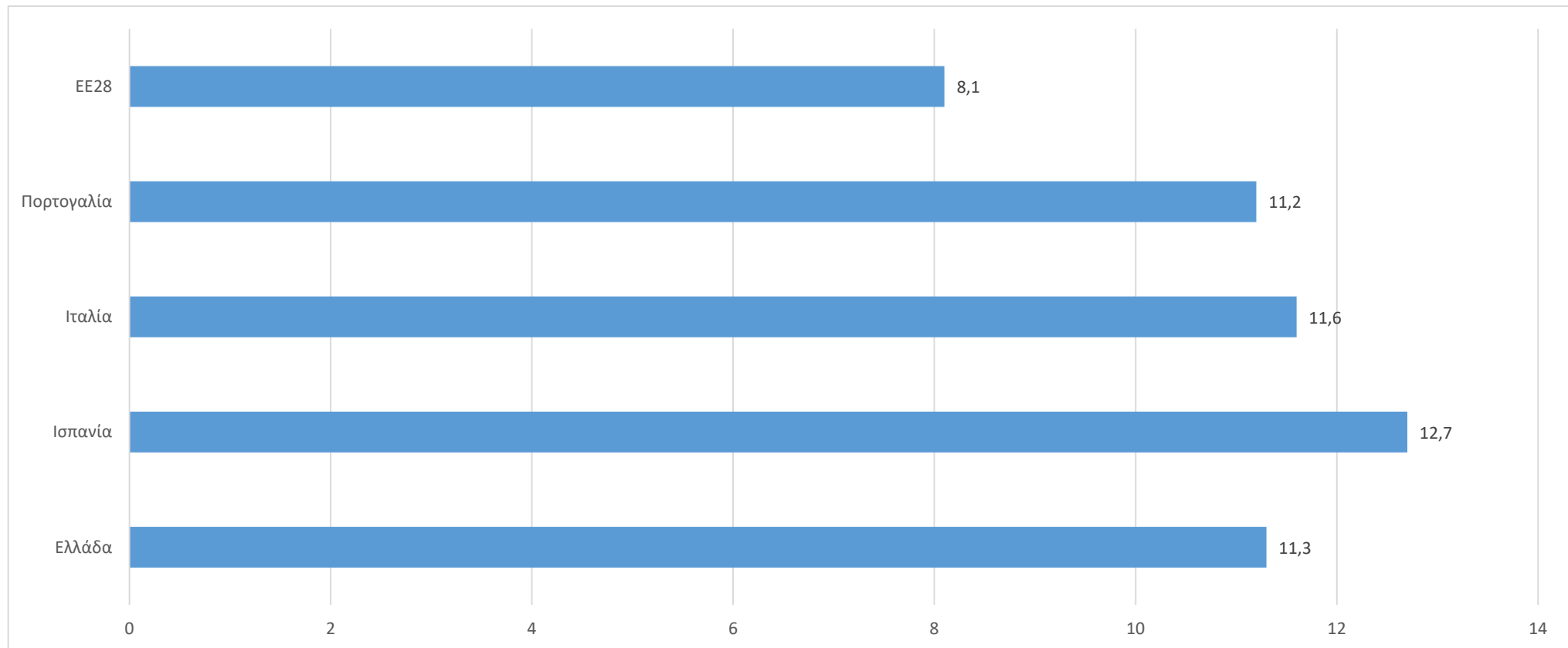
γ) είτε συνέχιζαν να εργάζονται με κατ' οίκον τηλεργασία, πλήρες ωράριο, χωρίς χρηματικές απολαβές, όπως στην περίπτωση μίας συνεντευξιαζόμενης που απασχολούνταν με αδήλωτη εργασία στον κλάδο των τηλεπικοινωνιών, και εργαζόταν κατά τη διάρκεια του lockdown με κατ' οίκον τηλεργασία, χωρίς χρηματικές απολαβές (και καθυστερημένη καταβολή bonus): - *«Σ.: Αλλά φαντάσου μέσα στον... σε μία πολύ δύσκολη φάση γιατί πήγανε να με βγάλουνε σε αναστολή και τους εξήγησα ότι εμένα δεν με έχετε νόμιμη, δεν υπάρχει αναστολή για μένα, εγώ δεν θα πάρω τίποτα, είμαι στον αέρα. Και έτσι και με κρατήσανε εν τέλει. Γιατί ήξεραν πως αν μπω σε αναστολή, εντάξει, από εκεί και πέρα θα συζητήσουμε πολύ διαφορετικά πράγματα [...] Το καταλαβαίνω ότι όσο δεν σου βγάζω παραγωγή δεν μπορώ να δουλέψω όπως δούλευα, παρόλο που δουλεύαμε κανονικά από το σπίτι, τηλεφωνικά ραντεβού, skype meetings, ήτανε όλα to-the-point. Κανονικό οχτάωρο. Και μάλιστα βγάλαμε και κάποια παραγωγή, παρόλο που είχαν κλείσει οι εταιρείες, [...]*» (Γ.ΙΙ.2, Βάσω).

Οι ανισότητες στην αγορά εργασίας (insiders-outsiders)

- Η αγορά εργασίας στην Ελλάδα, όπως και στις υπόλοιπες χώρες της Νότιας Ευρώπης, συχνά θεωρείται ότι περιλαμβάνει τους τομείς: Κεντρικός, Περιφερειακός, Ανεπίσημος. Έτσι δημιουργείται πιο έντονα το πρόβλημα των insiders-outsiders (Ferrera, 1996; 2010; Moreno, 2000).
- Διπολισμός, πρεκαριάτο (Jessoula et al. 2010; Mulé, 2016).

Φτώχεια εντός εργασίας-2021

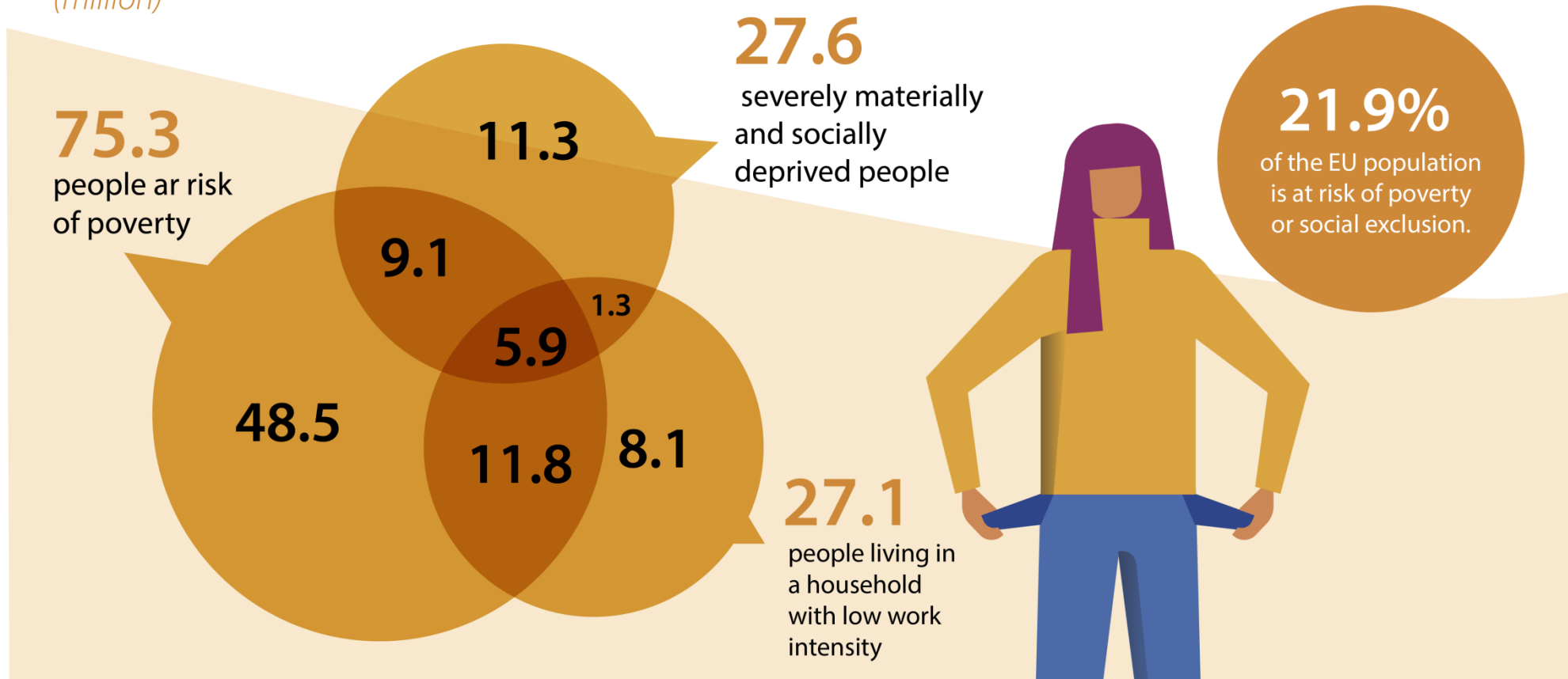
Το πρόβλημα της φτώχειας εντός εργασίας και οι ανισότητες που υποκρύπτει

- Διαχρονικά η Ελλάδα παρουσιάζει υψηλότερα ποσοστά φτώχειας εντός εργασίας από τον μέσο όρο της ΕΕ, παρά την τάση μείωσης των ποσοστών αυτών τα τελευταία χρόνια, η οποία ακολουθεί μεν την τάση σε επίπεδο ΕΕ, όμως δεν μειώνει το υφιστάμενο χάσμα μεταξύ Ελλάδας και μέσου όρου ΕΕ.
- Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του εν λόγω δείκτη αναδεικνύουν ότι οι μεγαλύτερες ηλικίες εργαζομένων εμφανίζουν μεγαλύτερη πιθανότητα του κινδύνου φτώχειας εντός εργασίας (βλ. Παπαδάκης & Τζαγκαράκης 2022).
- **Οι εργαζόμενοι με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, οι αυτοαπασχολούμενοι (οι οποίοι υποκρύπτουν την περίπτωση της υπόρρητης μισθωτής εργασίας που δηλώνεται ως ελεύθερο επάγγελμα-ψευδοεπιχειρηματικότητα), οι συμβασιούχοι και οι μερικώς απασχολούμενοι αποτελούσαν διαχρονικά τις ομάδες που αντιμετώπιζαν μεγαλύτερο κίνδυνο για φτώχεια ενός εργασίας στην Ελλάδα (Ziomas κ.ά., 2019).**

Η κατάσταση των πραγμάτων στην Ευρώπη ως προς την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό

(όπ. παρατ. στο Παπαδάκης & Τζαγκαράκης 2022)

Number of people at risk of poverty or social exclusion, analysed by type of risk, EU
(million)

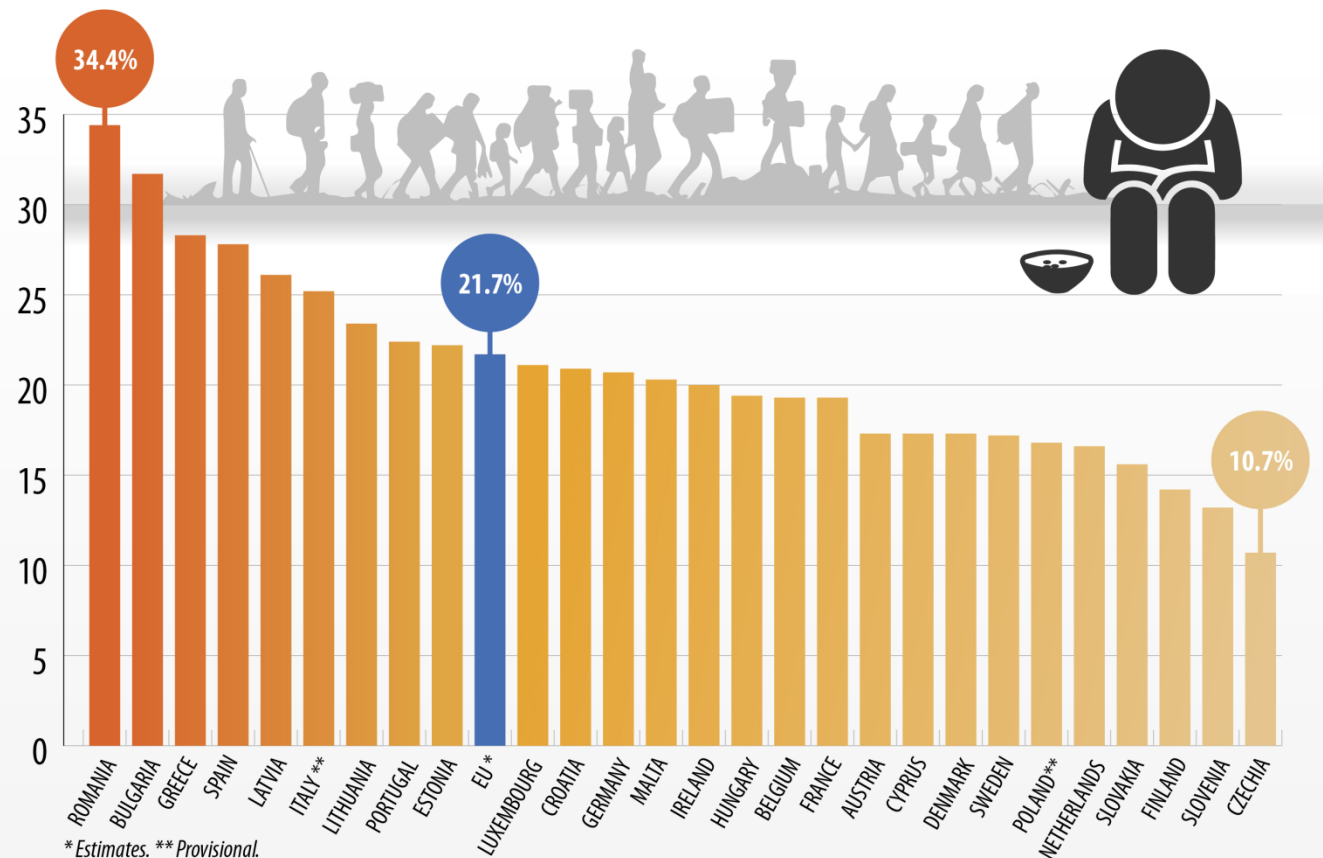
Note: estimates. Due to rounding, the sum of the data for the seven intersecting groups may differ slightly from the totals published elsewhere.

Η κατάσταση των πραγμάτων στην ΕΕ ως προς την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό

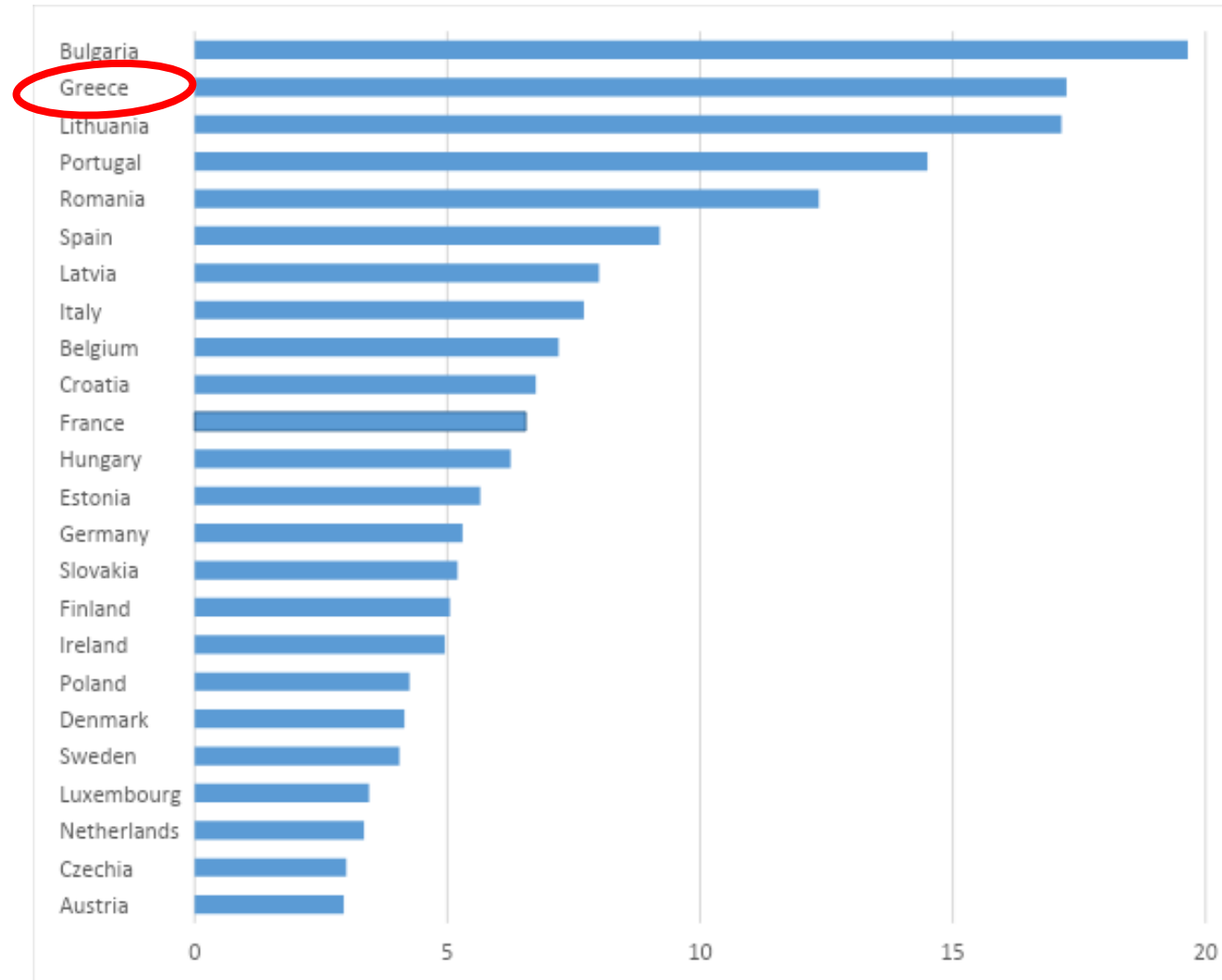
(όπ παρατ. στο Παπαδάκης & Τζαγκαράκης 2022)

People at risk of poverty or social exclusion in the EU Member States

(% of total population, 2021)

Δείκτης κοινωνικο-οικολογικής φτώχειας στην ΕΕ, ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού (ενεργειακή φτώχεια + ανασφάλεια πρόσβασης σε τροφή)-Τι πρέπει να κάνει το κοινωνικό κράτος;

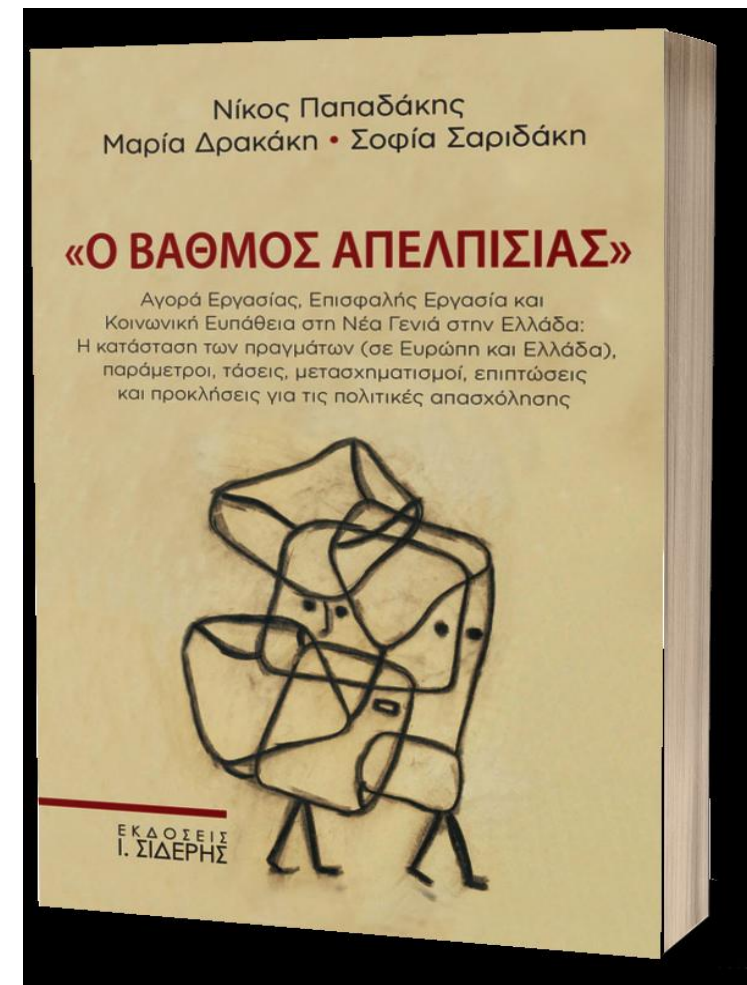

4. Καταληκτικά για τη Νέα Γενιά και την Αγορά Εργασίας I

- Όπως προέκυψε από την έρευνα μας, οι νέοι/νέες (18-29 ετών) φαίνεται να απασχολούνται, ως επί το πλείστον σε επισφαλείς μορφές εργασίας είτε με σύναψη συμβάσεων ορισμένου χρόνου (κυρίως μερικού ωραρίου), εκ περιτροπής εργασία και δηλωμένη αυτό-απασχόληση, είτε με αδήλωτη εργασία σε επιχειρήσεις/εταιρείες ή αδήλωτη αυτό-απασχόληση ή αδήλωτη τηλεργασία.
- Αξίζει να επισημανθεί ότι η επισφαλής εργασία στους/στις νέους/νέες φαίνεται να έχει λάβει εκτατικές διαστάσεις και παρατηρείται (βάσει των ερευνητικών ευρημάτων) σε αρκετούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας και επαγγελματικούς κλάδους, όπως για παράδειγμα στους κλάδους των υπηρεσιών, της εστίασης, της φαρμακοβιομηχανίας, των παραϊατρικών επαγγελμάτων, του αθλητισμού, των τηλεπικοινωνιών, του ηλεκτρονικού εμπορίου κ.λπ. (βλ. Δρακάκη, Σαριδάκη, Παπαδάκης 2021).

Ένα νέο προκαριάτο;

- Τα δε βασικά χαρακτηριστικά των επισφαλών μορφών εργασίας, ιδίως, όταν εντάσσονται στο πλαίσιο σύναψης συμβάσεων, στις περισσότερες των περιπτώσεων φαίνεται να λαμβάνουν συνδυαστική μορφή, δηλαδή να υπάρχει ένας συνδυασμός αφενός αναντιστοιχίας μεταξύ της συναφθείσας σύμβασης και της πραγματικής απασχόλησης (σε ώρες, ημέρες, απολαβές και ένσημα), και ενίοτε ένας συνδυασμός δηλωμένης και αδήλωτης εργασίας (βλ. Papadakis et al 2021 και Δρακάκη, Σαριδάκη, Παπαδάκης 2021): - **«Σ.: Ολο αυτό με τα λιγότερα ένσημα και το ένα και το άλλο, όλα αυτά τα βρίσκεις μπροστά σου αργότερα. Απλά έτσι όπως μεγαλώσαμε η γενιά μου θεωρώ ότι κάπως αναγκαστήκαμε να κοιτάμε πολύ το κοντινό μέλλον, δηλαδή βραχυπρόθεσμα, όχι να σκεφτώ ότι “Α! Σε δέκα χρόνια όμως...”, γιατί κάπως σκέφτεσαι ότι εντάξει σε δέκα χρόνια ναι, αλλά τώρα δεν έχω να πληρώσω το νοίκι μου.»** (Β.Π.1, Μαριάννα). **«Σ.: (χαμηλώνει τον τόνο της φωνής της) Φανερά, επειδή ασφαρίζομαι για οχτάωρο αυτά που φαίνονται ότι παίρνω είναι γύρω στα τέσσερα ενενήντα πέντε (495), γύρω στα 5 κατοστάρικα. Εεε... Και άλλα πέντε που μου δίνει στο χέρι. Δηλαδή μηνιαία παίρνω ένα χιλιάρικο. Ε.: Μάλιστα. Πόσες ώρες εργάζεσαι συνολικά τη μέρα/ή τον μήνα; Σ.: Τη μέρα..θα έλεγα δώδεκα..μπορεί να χτυπήσουμε και δεκατρείς. Δώδεκα με δεκατρείς θα έλεγα [...].»** (Α.Ι.2, Γεωργία, ερ. 22).
- Φαίνεται να αναδεικνύεται μία ευρύτερη τάση διεύρυνσης και «κανονικοποίησης» των μορφών επισφαλούς εργασίας (βλ. και Rubery et al 2018) αναφορικά με τη νέα γενιά, ιδίως του συνδυασμού δηλωμένης και αδήλωτης εργασίας αλλά και της αποκλειστικά αδήλωτης εργασίας καθώς και εκτεταμένης ελαστικοποίησης των όρων εργασίας (βλ. Papadakis et al 2021).

- Με δεδομένο και το impact της πανδημίας, φαίνεται να διαμορφώνεται, ένα νέος δυϊσμός της αγοράς εργασίας (labour market dualization), μία νέα νόρμα, ο οποίος είναι πλέον μεταξύ των ίδιων των νέων που είναι επισφαλώς εργαζόμενοι/ες, όπου οι insiders δύναται να θεωρηθούν οι επισφαλώς εργαζόμενοι/ες που απασχολούνται στο πλαίσιο ενός πιο δομημένου και λιγότερου ελαστικοποιημένου εργασιακού καθεστώτος με πιο ευνοϊκούς, προς αυτούς/ές, όρους επισφαλούς απασχόλησης (βλ. Papadakis et al 2021).
- Και από την άλλη, οι outsiders, δηλαδή οι νέοι/ες που είναι επισφαλώς εργαζόμενοι/ες και απασχολούνται με πολύ ελαστικοποιημένους και ευέλικτους όρους εργασίας, και με αυξημένο κίνδυνο να βιώσουν το «φαινόμενο (του) τρόμου» (κατά Lodovici & Semenza, 2012: 7): - **«Σ.: ...το εργασιακό περιβάλλον πια είναι επιθετικό. Νομοθετικά δεν βλέπω να βελτιώνεται το πράγμα. Δεν πιστεύω ότι ο στόχος είναι να βελτιωθεί το εργασιακό περιβάλλον. Αυτό δεν είναι περίεργο με τα τελευταία 10 χρόνια οικονομικής κρίσης, δεν είναι περίεργο με την πόλωση που υπάρχει κοινωνικά. Γενικά, νομίζω ότι το μέλλον είναι ο ορισμός του επισφαλούς.»** (Γ.ΙΙ.1, Δημοσθένης). Η πρόσληψη του μέλλοντος με όρους εντεινόμενης αβεβαιότητας και συνακόλουθα η θεώρηση (από μεριάς αρκετών νέων) ότι **παραδειγματικό σήμα του μέλλοντος είναι η επισφάλεια**, αποτελεί ένα από τα πιο ανησυχητικά (ακριβέστερα δυσσιώωνα) ευρήματα της έρευνάς μας.
- Προέκυψε επίσης ότι οι νέοι/ες “επιλέγουν” να εργαστούν σε επισφαλείς θέσεις απασχόλησης, ως επί το πλείστον είτε για λόγους βιοπορισμού και επιβίωσης προκειμένου να εξέλθουν από το καθεστώς ανεργίας στο οποίο βρίσκονται, είτε λόγω έλλειψης εναλλακτικών επιλογών (βλ. Papadakis et al 2017b) : - **«Σ.: Καθοριστικοί παράγοντες...(σκέφτεται). Βαθμός απελπισίας, χμ (γέλιο), για αρχή. [...] Όταν είσαι άνεργος χρόνια ή έχεις πολύ καιρό να βρεις κάποια δουλειά, τα έξοδα τρέχουν...Κάνεις τα πάντα (γέλιο). Δεν είσαι επιλεκτικός (...»** (Α.Ι.2., Γεωργία, ερ. 43). - **«Σ.: Είναι λίγο φαύλος κύκλος. Είναι αυτό το αναλώσιμο, ότι εντάξει δεν θες εσύ, θα πάρω άλλον. Όχι εντάξει θέλω τη δουλειά, πάρε εμένα. Μετά, να εμπλακείς τώρα με καταγγελίες; Εγώ δεν ξέρω κανέναν να το έκανε. Επίσης μετά χαλάει και η πιάτσα. Φοβάσαι, γιατί αυτός θα το πει σε όλα τα μαγαζιά της πόλης και μετά δεν θα σε παίρνουν.»** (Β.Ι.7, Μαριλένα).
- Η πανδημία φαίνεται να επηρέασε στους/στις περισσότερους/ες νέους/νέες τόσο τους όρους όσο και τις συνθήκες εργασίας τους, και κατά συνέπεια υποβάθμισε το βιοτικό τους επίπεδο, είτε λόγω της μείωσης των χρηματικών τους απολαβών από την εργασία τους είτε λόγω μετακύλισης σε καθεστώς ανεργίας, αναστολής εργασίας ή μη καταβολής χρηματικών απολαβών από τους ίδιους/ες τους εργοδότες/τριες (βλ. Δρακάκη, Σαριδάκη, Παπαδάκης 2021).
- Οι μετασχηματισμοί στην αγορά εργασίας, που έχουν επέλθει λόγω της πανδημίας του Covid-19 και της συνακόλουθης οικονομικής Κρίσης-Ύφεσης δείχνουν να εκβάλλουν στην περαιτέρω επιδείνωση του εργασιακού status αρκετών νέων και συνακόλουθα στη μεταγωγή τους σε ένα πολύ πιο επισφαλές εργασιακό καθεστώς, από αυτό που ήδη βρίσκονταν, προκαλώντας ουσιαστικά μία ρήξη στην ήδη επισφαλή βιοτική τους τροχιά.

4. Καταληκτικά για τη Νέα Γενιά και την Αγορά Εργασίας II

- Καταληκτικά: η διαφαινομένη, διευρυμένη και (συχνά) εξαναγκαστική, νεόδημη εργασιακή «κανονικότητα» (με τη συχνή παραβίαση των εργασιακών δικαιωμάτων των επισφαλώς εργαζόμενων νέων) δείχνει να οδηγεί σε μία ανακατασκευή της «ηθικής της εργασίας», με επικυρίαρχες τις (παράτυπες) εργασιακές νόρμες (αλλά και με - όχι σπάνια φαινόμενα- εργασιακού bullying και σεξουαλικής παρενόχλησης) (βλ. Papadakis et al 2021 και Παπαδάκης, Δρακάκη, Σαριδάκη 2021β).
- Οι προαναφερθείσες νόρμες πλαισιώνονται από έναν επιβεβλημένο «νόμο της σιωπής», τόσο από την πλευρά των εργοδοτών όσο και από την πλευρά των εργαζομένων, στον οποίο οι τελευταίοι (εξ ανάγκης) συχνά συναινούν για λόγους βιοπορισμού και επιβίωσης και ελλείψει εναλλακτικών. Συχνά οι νέοι/νέες φοβούνται ότι αν προχωρήσουν σε καταγγελίες και διεκδίκηση των εργασιακών τους δικαιωμάτων, είτε θα απολυθούν είτε δεν θα μπορέσουν στη συνέχεια να βρουν εργασία σε αυτόν τον χώρο διότι η πληροφορία θα έχει διαδοθεί από τον/τη έναν/μία εργοδότη/τρια στους/ες υπόλοιπους/ες (φαινόμενο της «μαύρης λίστας»): - «Σ.: [...] αλλά (δίνει έμφαση) ο υπάλληλος ας πούμε σε μία μικρή τοπική κοινωνία, όπως είναι εδώ, εάν δεν είναι ευχαριστημένος με την εργασία ή δηλώνεται πολλά μαύρα ή τον εκμεταλλεύονται...πολύ απλά εάν μιλήσει,...θα μαθευτεί. Οπότε (γέλιο) η επόμενη επιχείρηση, που θα αναζητήσει δουλειά, δεν θα μπει στον κόπο να τον προσλάβει (γέλιο). [...] Οπότε αμαυρώνεσαι κατευθείαν γίνεσαι το μαύρο πρόσωπο, οπότε (δίνει έμφαση) δεν μιλάς. Ο νόμος μπορεί να υπάρχει εκεί για να σε προστατέψει (δίνει έμφαση) ήδη. Απλά ο κόσμος δεν είναι ενήμερος, για τα δικαιώματά του. Και δεύτερον, δεν μιλάει. Λόγω του φόβου.» Α.Ι.2. Γεωργία, ερ. 49),
- Τα προαναφερθέντα θεωρούμε ότι έχουν εκβάλλει στη δημιουργία ενός νέου είδους προκαριάτου (precarariat) (βλ. Standing, 2014) με κύριες συνισταμένες την επισφάλεια, την αβεβαιότητα και την κοινωνική ευαλωτότητα (βλ. Σπυριδάκης, 2018) αλλά και τη σταδιακή αποδυνάμωση του *standard framework of biography* (Alheit & Bergamini, 1998: 122) των νέων, μετατρέποντάς το ουσιαστικά σε ένα *precarious framework of biography*. Συγχρόνως όπως διαπιστώσαμε από την έρευνα μας, η δυσχερής εργασιακή και οικονομική κατάσταση στην οποία έχουν περιέλθει πολλοί/ες νέοι/ες, εκβάλλει σε μια έντονη δυσαρέσκεια, απογοήτευση και δυσπιστία για το πολιτικό σύστημα και το πολιτικό προσωπικό της Ελλάδας αλλά και τους θεσμούς, καθώς και στην απογοήτευσή τους για το Κράτος Πρόνοιας, τις δομές και τις πολιτικές που εφαρμόζονται ως αντιστάθμισμα χρόνιων παθογενειών. Στην ουσία, διαπιστώνεται μια διευρυμένη απαξία των πολιτικών θεσμών και συνακόλουθα μια σοβούσα μείζονα κρίση αντιπροσώπευσης, σε συνδυασμό με την προϊούσα απονεύρωση της δημόσιας εμπιστοσύνης ανάμεσα στους/στις νέους/ες. (βλ. αναλυτικά Παπαδάκης, Δρακάκη, Σαριδάκη 2021β)
- Οι συνέπειες αυτών για την κοινωνική συνοχή, ειδικά αν συνδυαστούν με φαινόμενα που δείχνουν να διευρύνονται όπως η διαγενεακή μεταβίβαση της φτώχειας (βλ. Papadakis et al 2017b) ενδέχεται να αποθούν καθοριστικές και εκτατικές και η ανάγκη για αλλαγή παραδείγματος (paradigm shift) στην αγορά εργασίας συνιστά μια επίμονη πρόσκληση για το σύνολο του πλέγματος των δημόσιων πολιτικών (public policy complex), που πρέπει να κινηθεί στην κατεύθυνση ενός αναδιανεμητικού πραγματισμού.
- Στην όποια νέα κανονικότητα, κανείς δεν πρέπει να αφεθεί να «διαβεί την έρημο» μόνος του.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ξενόγλωσσες

- EIEAD (2020) *Impact of the COVID 19 crisis on Salaried jobs.* Διαθέσιμο στο: <https://public.tableau.com/profile/vaios.kotsios.eiead#!/vizhome/ImpactoftheCOVID19crisisonSalariedJobs/RiskAssessment>
- ELA (2020). “European Labour Authority-Role of the ELA”. Available at: <https://www.ela.europa.eu/>.
- Eurofound (2020a). *Labour market change: Trends and policy approaches towards flexibilisation.* Challenges and prospects in the EU series. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available at: doi:10.2806/70018 & https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef19034en.pdf.
- Eurofound (2020b) *Living, working and COVID-19 dataset.* Eurofound, Dublin. <http://eurofound.link/covid19data>. Accessed 3 September 2020 Accessed 19.2. 2020.
- European Commission (2015). *Portfolio of EU Social Indicators for the Monitoring of Progress Towards the EU Objectives for Social Protection and Social Inclusion.* Brussels: EC.
- European Commission (2020). *Education and Training Monitor 2020. Country Analysis.* Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commission-DG EMPL (2020). *Joint Employment Report 2020,* As adopted by the EPSCO Council on 8 April 2020. European Commission – Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Available via Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8270&furtherPubs=yes>. Accessed 1 September 2020.
- European Commission/DG EMPL (2020b). *EU4FairWork: Commission launches campaign to tackle undeclared work.* Available at: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1496&furtherNews=yes&langId=en&newsId=9568>.
- European Commission/DG EMPL (2020c), *European Employment Policy Observatory.* Available at: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1086&langId=en>
- Eurostat (2020a) Employees by educational attainment level, sex, age and full-time/part-time employment (%) [edat_ifs_9907]. Eurostat. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=edat_ifs_9907&lang=en. Accessed 24 July 2020.
- Eurostat (2020b) Inactive population by sex, age and citizenship (1 000) [lfsa_igan]. Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_igan&lang=en. Accessed 24 July 2020.
- Eurostat (2020c) In-work at-risk-of-poverty rate by age and sex - EU-SILC survey [ilc_iw01]. Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_iw01&lang=en. Accessed 24 July 2020.
- Eurostat (2020d) In-work at-risk-of-poverty rate by full-/part-time work - EU-SILC survey [ilc_iw07]. Eurostat. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_iw07&lang=en. Accessed 24 July 2020.
- Eurostat (2020e) In-work at-risk-of-poverty rate by type of contract - EU-SILC survey [ilc_iw05]. Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_iw05&lang=en. Accessed 24 July 2020.
- Eurostat (2020f) Main reason for part-time employment - Distributions by sex and age (%) [lfsa_epgar]. Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_epgar&lang=en. Accessed 24 July 2020.

Eurostat (2020g) Part-time employment and temporary contracts - annual data [ifsi_pt_a]. Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ifsi_pt_a&lang=en. Accessed 24 July 2020.

Eurostat (2020h) Part-time employment as percentage of the total employment, by sex and age (%) [lfsa_eppga]. Eurostat. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_eppga&lang=en. Accessed 24 July 2020.

Eurostat (2020i) Population on 1 January by age and sex [demo_pjan]. Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjan&lang=en. Accessed 24 July 2020.

Eurostat (2020j) Ratio of young people in the total population on 1 January by sex and age [yth_demo_020]. Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=yth_demo_020&lang=en. Accessed 24 July 2020.

Eurostat (2020k) Temporary employees by sex, age and duration of the work contract (1000) [lfsa_etgadc]. Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_etgadc&lang=en. Accessed 24 July 2020.

Eurostat (2020l) Temporary employees by sex, age and main reason [lfsa_etgar]. Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_etgar&lang=en. Accessed 25 July 2020.

Eurostat (2020m) Unemployment by sex and age – annual data [une_rt_a]. Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_a&lang=en. Accessed 24 July 2020.

Eurostat (2020n) Youth employment by sex, age and educational attainment level [yth_empl_010]. Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=yth_empl_010&lang=en. Accessed 24 July 2020.

Eurostat (2020o) Youth unemployment by sex, age and educational attainment level [yth_empl_090]. Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=yth_empl_090&lang=en. Accessed 24 July 2020.

Eurostat (2020q). *Youth unemployment rate by sex (tesem140)*. Eurostat. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tesem140&plugin=1>.

Eurostat (2020p). *Unemployment rate by sex (tesem120)*. Eurostat. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tesem120&plugin=1>.

Eurostat (2020r). *Young people neither in employment nor in education and training by sex (tesem150)*. Eurostat. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tesem150/default/table?lang=en>.

Eurostat (2021a). *Labour market in the light of the COVID 19 pandemic - quarterly statistics*. (online publication). Eurostat. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Labour_market_in_the_light_of_the_COVID_19_pandemic_-_quarterly_statistics.

Eurostat (2021b). *Labour market slack by sex and age - quarterly data (ifsi_sla_q)* Eurostat. Available at: <https://bit.ly/37zxW03>.

Eurostat (2021c). *Impact of COVID-19 on employment income - advanced estimates*. Eurostat. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Impact_of_COVID-19_on_employment_income_-_advanced_estimates.

Eurostat (2021d). *COVID-19 labour effects across the income distribution*. Eurostat. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=COVID-19_labour_effects_across_the_income_distribution&stable=0#A_EU_level_overview.

- Eurostat (2021e). *Labour market slack - annual statistics on unmet needs for employment*. Eurostat. Available at: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Labour market slack %E2%80%93 annual statistics on unmet needs for employment#Labour market slack: what.27s it all about.3F](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Labour_market_slack_%E2%80%93_annual_statistics_on_unmet_needs_for_employment#Labour_market_slack:_what.27s_it_all_about.3F).
- Eurostat (2021f). *Harmonised unemployment rate by sex (teilm020)*. Eurostat. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/teilm020/default/table?lang=en>.
- Eurostat (2021g). *Harmonised unemployment rate by sex - age group 15-24 (teilm021)*. Eurostat. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/teilm021/default/table?lang=en>.
- Eurostat (2021h). *Young people neither in employment nor in education and training (NEET), by sex and age - quarterly data (lfsi_neet_q)*. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsi_neet_q/default/table?lang=en.
- Eurostat (2021i). *Long-term unemployment by sex - quarterly data (une_ltu_q)*. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/une_ltu_q/default/table?lang=en.
- Eurostat (2021j). *Eurostat/Euroindicators: July 2021, Euro area unemployment at 7.6%, EU at 6.9%. 98/2021 - 1 September 2021*. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563247/3-01092021-AP-EN.pdf/e045fa11-8a9e-6e60-6967-19088d96af8a?t=1630482630262>.
- Ferrera, M. (1996). The southern model of welfare in social Europe, *Journal of European Social Policy* 6 (1): 17-37.
- Ferrera, M. (2010). The South European Countries. In: Castles, F. G., Leibfried, S., Lewis, J., Obinger, H. and Pierson, C. (eds.), *The Oxford Handbook of the Welfare State*, Oxford: Oxford University Press, pp. 616-629.
- Galvin Arribas, J. M., & Papadakis, N./ETF (2019). *Governance Arrangements for Vocational Education and Training in ETF Partner Countries: A Analytical Overview 2012-2017*. Turin: European Training Foundation. Available at: <https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2019-02/VET%20governance%20in%20ETF%20partner%20countries%202012-17.pdf>.
- Green, A. (2017), *The Crisis for Young People. Generational Inequalities in Education, Work, Housing and Welfare*. London: Palgrave Macmillan.
- ILO (2011). *From precarious work to decent work. Policies and regulations to combat precarious employment*. ILO: Geneva. Available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_dialogue/@actrav/documents/meetingdocument/wcms_164286.pdf.
- ILO (2020). *ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Second edition*. 07/04/2020. International Labour Organization. Available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/briefingnote/wcms_740877.pdf.
- Jessoula, M., Graziano, P. and Madama, I. (2010). 'Selective' Flexicurity in Segmented Labour Markets. The Emergence of Mid-siders in the Italian Case, *Journal of Social Policy* 39 (4): 561–583.
- Kalleberg, A. L., & Vallas, St. P. (2017). Probing Precarious Work: Theory, Research, and Politics. In A. L. Kalleberg, & St. P. Vallas (eds.), *Precarious Work (Research in the Sociology of Work)*. (Volume 31) Emerald Publishing Limited, pp. 1-30.
- Lodovici, M. S., & Semenza, R. (Eds.). (2012). *Precarious work and high-skilled youth in Europe*. (Vol. 937). Milan: FrancoAngeli.
- Laurent, E. (2022). *Assessing the inflation crisis: a social-ecological misery index for Europe*. The Progressive Post.
- Matsaganis, M. (2013). *The Greek Crisis: Social Impact and Policy Responses*. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Manolchev C, Saundry R, Lewis D (2018) *Breaking up the 'precariat': Personalisation, differentiation and deindividuation in precarious work groups*. EID 0143831X1881462:1-24. <https://doi.org/10.1177/0143831X18814625>.
- Moreno, L. (2000). The Spanish development of Southern welfare. In: Kuhnle, S. (ed.), *Survival of the Welfare State*, London: Routledge, pp. 146-165.
- Mulé, R. (2016). *Coping with the Global Economic Crisis: The Regional Political Economy of Emergency Social Shock Absorbers in Italy*, Regional & Federal Studies 2016.

- OECD (2014). *How does GREECE compare? September 2014. OECD Employment Outlook 2014*. Paris: OECD. Available at: <http://www.oecd.org/greece/EMO-GRC-EN.pdf>.
- Papadakis, N., and Drakaki, M., Papargyris, A., Dafermos, V., Basta, M., Theodorikakos, P., Pandis, P., Kyridis, A. (2017a). "Painted from life..." A Disengaged Youth? Young People and NEETs in a devastated country. LLAKES Research Paper 59. UK/London: UCL/Institute of Education/LLAKES, pp. 1-40. Available at: <http://www.llakes.ac.uk/research-papers>.
- Papadakis, N., Drakaki, M., Kyridis, A., Papargyris, A. (2017b). Between a frightening Present and a disjointed Future. Recession and social vulnerability in the case of Greek Neets: Socio-demographics, facets of the Crisis' Impact and the revival of the intergenerational transmission of poverty. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 4(18), pp. 8-20. Available at: doi:10.14738/assrj.418.3688.
- Papadakis N., Drakaki M., Saridaki, S., Vafermos V. (2020), Into the Vicious Cycle of Precarity. Labour Market, Precarious Work, Social Vulnerability and Youth: The case of Greece within the EU context, in *Advances in Social Sciences Research Journal [ASSRJ]*, Vol. 7 No. 12, Dec 2020, pp. 474-496. DOI: <https://doi.org/10.14738/assrj.712.9511>. Available at: <https://journals.scholarpublishing.org/index.php/ASSRJ/article/view/9511>
- Papadakis N., Drakaki M., Saridaki S., Dafermos V. (2020b). Precarious Work and Youth, in Greece: theoretical and definitional insights and critical notes on the international- national state of play and the impact of precariousness in young people's life course and political behavior. In the (online) *Proceedings of the ECPR (European Consortium for Political Research) 14th General Conference- Section 63 "The Citizens and the State: The Relationship between Polity Dynamics and Political Culture"*. ECPR, 2020. Available at: <https://ecpr.eu/Events/PaperDetails.aspx?PaperID=54208&EventID=156> and <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/133a93dd-8821-48f0-a341-03c1853f05e0.pdf>
- Papadakis N., Drakaki M., Saridaki S., Dafermos V. (2021), «The degree of despair». The disjointed labour market, the impact of the pandemic, the expansion of precarious work among youth and its effects on young people's life trajectories, life chances and political mentalities- public trust. The case of Greece», in *The European Quarterly of Political Attitudes and Mentalities (EQPAM)*, Vol 10, no 2, April 2021, pp. 26-53. Available at: <https://www.eqpam.unibuc.ro/papadakis-et-al>
- Papadakis N., Drakaki M., Saridaki S., Amanaki E., Dimari G.(2022), "Educational capital/ level and its association with precarious work and social vulnerability among Youth, in EU and Greece", in *International Journal of Educational Research, Special Issue: "Cultural reproduction, cultural resource and reading"*, vol 112., pp.1-14, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2021.101921>. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0883035521001907?dgcid=author>
- Rubery, J., Grimshaw, D., Keizer, A., & Johnson, M. (2018). Challenges and contradictions in the 'normalising' of precarious work. *Work, Employment and Society*, 32 (3), pp. 509-527.
- Standing, G. (2014). *The precariat: the new dangerous class*. London/UK, New York/N.Y.: Bloomsbury.
- Ziomas, D., Bouzas, N., Capella, A. and Konstantinidou, D. (2019). *ESPN Thematic Report on In-work poverty – Greece*. European Social Policy Network (ESPN), Brussels: European Commission.

Ελληνόγλωσσες

- Alheit, P. & Bergamini, St. (1998). Βιογραφική έρευνα και έρευνα ιστοριών ζωής, στο Σ. Παπαϊωάννου, P. Alheit & H. Salling Olesen (επιμ.), *Κοινωνικός Μετασχηματισμός, Εκπαίδευση και Τοπική Κοινωνία*. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης – Τμήμα Κοινωνιολογίας & Διεθνές Μεταπτυχιακό Θερινό Σχολείο, σσ. 121-130.
- ΓΣΕΕ (2020), «Έρευνα: Δείκτες ΓΣΕΕ», Σεπτέμβριος 2020. Αθήνα: ΓΣΕΕ. Διαθέσιμο στο: https://gsee.gr/wp-content/uploads/2020/10/4783_DIKTESSEP2020.pdf
- Δρακάκη Μ., Σαριδάκη Σ., Παπαδάκης Ν. (2021), «Ο Φαύλος Κύκλος της Αβεβαιότητας: Επισφαλής Εργασία, Νέα Γενιά και Κοινωνική Ευπάθεια. Ερευνητικά Ευρήματα για την Κατάσταση των Πραγμάτων», στα (online) *Πρακτικά της Ημερίδας «Η Κρίση και οι Κρίσεις»* (16/3/2021) του Κέντρου Πολιτικής Έρευνας και Τεκμηρίωσης (ΚΕΠΕΤ) του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Κρήτης. και του Κέντρου Ερευνών και Μελετών για τις Ανθρωπιστικές, τις Κοινωνικές και τις Επιστήμες της Αγωγής του Πανεπιστημίου Κρήτης (ΚΕΜΕ-Π.Κ.). Ρέθυμνο: ΚΕΜΕ-Π.Κ.. Διαθέσιμο στο: https://keme.uoc.gr/images/Brown_Bag_Seminars/DRASEIS/Yoing_Researchers_Seminar/Drakaki-Saridaki_%CE%9A%CE%95%CE%9C%CE%95-KEPET_16032021_final.pdf.
- ΕΙΕΑΔ (2020). *Μηχανισμός Διάγνωσης Αναγκών της Αγοράς Εργασίας. Ετήσια Έκθεση 2020*. Αθήνα: Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού – Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Διαθέσιμο στο: <https://lmd.eiead.gr/%CE%B5%CF%84%CE%AE%CF%83%CE%B9%CE%B1-%CE%AD%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-2020>
- ΕΛΣΤΑΤ (2020a). *Ελληνική Στατιστική Αρχή - Πίνακας 20 (Α' τρίμηνο 2020)*. Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJO01/2019-Q1>
- ΕΛΣΤΑΤ (2020b). *Ελληνική Στατιστική Αρχή - Πίνακας 10 (Δ τρίμηνο 2019 & Α τρίμηνο 2020)*. Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJO01/2019-Q4>
- ΕΛΣΤΑΤ (2020c). *Ελληνική Στατιστική Αρχή - Πίνακας 20 (Β' τρίμηνο 2020)*. Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJO01/2019-Q1>
- ΕΛΣΤΑΤ (2020d). *Ελληνική Στατιστική Αρχή - Πίνακας 20 (Γ' τρίμηνο 2020)*. Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJO01/2019-Q1>
- ΕΛΣΤΑΤ (2021a). *Ελληνική Στατιστική Αρχή – Δελτίο Τύπου (Α' τρίμηνο 2021)*. Πειραιάς: ΕΛΣΤΑΤ. Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJO01/2019-Q1>

- ΕΛΣΤΑΤ (2021b). Δελτίο Τύπου: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού Οκτώβριος 2020. Πειραιάς: ΕΛΣΤΑΤ. Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJO01/2019-Q1> ΕΛΣΤΑΤ (2021c), ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ: Β' τρίμηνο 2021 (Δελτίο Τύπου). Πειραιάς: ΕΛΣΤΑΤ, 16/09/2021
- ΕΛΣΤΑΤ (2021d), ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ: Γ' τρίμηνο 2021 (Δελτίο Τύπου). Πειραιάς: ΕΛΣΤΑΤ, 23/12/2021
- ΕΛΣΤΑΤ (2022). ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ: Νοέμβριος 2021 (Δελτίο Τύπου). Πειραιάς: ΕΛΣΤΑΤ, 19/1/2022
- ΕΛΣΤΑΤ (2022β). ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ: Σεπτέμβριος 2022 (Δελτίο Τύπου). Πειραιάς: ΕΛΣΤΑΤ, 3/11/2022
- Kapelleas, A., Psarologos, D., Voulgaris, D., Gourzis, K., & Gialis, S. (2020). Το σκληρό άνισο περιφερειακό αποτύπωμα της πανδημίας: Μια αποτίμηση με βάση το «COVID-19_Regional_Labour» web GIS για τον Μεσογειακό Ευρωπαϊκό Νότο. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Τομ.154, σσ.29-39. doi:<https://doi.org/10.12681/grsr.2322>.
- Καμινιώτη, Ο. (2020). COVID-19: Επιπτώσεις στην οικονομία στην αγορά εργασία και στην κοινωνία. Στο ΕΙΕΑΔ, *Εργασία και Απασχόληση στην Ελλάδα. Ετήσια Έκθεση 2020*. Αθήνα: ΕΙΕΑΔ, σσ. 23-42.
- Καρακιουλάφη, Χ., Σπυριδάκης, Μ., Γιαννακοπούλου, Ε., Καραλής, Δ., Σώρος, Γ. (2014). *Ανεργία και εργασιακή επισφάλεια. Διαστάσεις και επιπτώσεις σε καιρό κρίσης*. Μελέτη 31, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων. Αθήνα: ΙΝΕ-ΓΣΕΕ.
- Κώτσιος, Β. (2020), *Η Αγορά Εργασίας στην Εποχή της Πανδημίας COVID-19*. Αθήνα: ΕΙΕΑΔ.
- Λαλιώτη Β. (2020). *Η Εργασία στον Καιρό του Κορωνοϊού: Μία Απόπειρα Σκιαγράφησης των Σχετικών με τον Κόσμο της Εργασίας Μέτρων & της Συζήτησης για την Επόμενη Μέρα*. Αθήνα: ΕΙΕΑΔ. Διαθέσιμο στο: <https://lmd.eiead.gr/%CE%95%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%9C%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%84%CE%B5%CF%82>.
- Μονάδα Ερευνών Γνώμης και Επιχειρηματικότητας Πανεπιστημίου Κρήτης/ ΜΕΑΕΠΚ (2021), Π.2.4. *Επικαιροποίηση Δεδομένων για την Αγορά Εργασίας στην Κρήτη 2020- Ετήσια Έκθεση 2020*. Ερευνητικό Έργο: Περιφερειακός Μηχανισμός Παρακολούθησης της Αγοράς Εργασίας στην Κρήτη (ΚΑ 4523). Ιανουάριος 2021, Ρέθυμνο: ΜΕΑΕΠΚ. Διαθέσιμο στο: http://mpacrete.soc.uoc.gr/wp-content/uploads/2021/04/Deliverable_2_4_final_web2.pdf.
- Παπαδάκης, Ν. (2005). *Μεταξύ δυνητικότητας και αναγκαιότητας: Όψεις του πλαισίου των πολιτικών απασχόλησης στην Ελλάδα*. Αθήνα: Α. Σ. E-QUALITY & ΙΝΕ/ ΓΣΕΕ.
- Παπαδάκης, Ν. (2018). Το Κοινωνικό Κόστος της Κρίσης, Ανισότητες, Ανεργία- Επισφάλεια και Ευρωσκεπτικισμός στην Ευρώπη σήμερα. Σημειώσεις για την κατάσταση των πραγμάτων και τις προκλήσεις για τη δημόσια πολιτική σε Ευρώπη και Ελλάδα. *Τετράδια Πολιτικής Επιστήμης*, τ.χ. 9. Αθήνα: Ι. Σιδέρης, σσ. 5-24.
- Παπαδάκης Ν., Δρακάκη Μ., Σαριδάκη Σ., Δαφέρμος Β. (2020), Επισφαλής Εργασία και Νέα Γενιά: Θεωρητικές προκείμενες, διεθνείς διαστάσεις και ερευνητικές επισημάνσεις για την κατάσταση των πραγμάτων στην Ελλάδα σήμερα. Στο Σ. Πανταζής, Ε. Μaráκη, Γ. Στριλιγκάς κ.ά. (εκδ.) *Πρακτικά του 6^{ου} Επιστημονικού Συνεδρίου του Ινστιτούτου Κοινωνικών & Ανθρωπιστικών Επιστημών (ΙΑΚΕ) με θέμα «Επικοινωνία, πληροφόρηση, ενημέρωση και εκπαίδευση στην ύστερη νεωτερικότητα»* (σελ. 28-52). Ηράκλειο: ΙΑΚΕ & Περιφέρεια Κρήτης, τομ. Α'. Διαθέσιμο στο: https://iake.weebly.com/uploads/1/5/0/4/15045854/%CE%A0%CF%81%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC_%CE%99%CE%91%CE%9A%CE%952020_%CE%A4%CF%8C%CE%BC%CE%B9%CF%82_%CE%91_black_white_ver9_compressed_1.pdf
- Παπαδάκης Ν., Δρακάκη Μ., Σαριδάκη Σ. (2021), «Τροχιές, διαστάσεις και παράμετροι της επισφάλειας των νέων στην αγορά εργασίας, σε Ευρώπη και Ελλάδα», στο Β. Κράββα & Μ. Σπυριδάκης (επιμ.), *«Τροχιές επισφάλειας. Εθνογραφικές προσεγγίσεις»*. Αθήνα: Gutenberg, σσ. 201-238.
- Παπαδάκης Ν., Δρακάκη Μ., Σαριδάκη Σ. (2021β), *«Ο βαθμός Απελπισίας»*. *Αγορά Εργασίας, Επισφαλής Εργασία και Κοινωνική Ευπάθεια στη Νέα Γενιά στην Ελλάδα: Η κατάσταση των πραγμάτων (σε Ευρώπη και Ελλάδα), παράμετροι, τάσεις, μετασχηματισμοί, επιπτώσεις και προκλήσεις για τις πολιτικές απασχόλησης*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης
- Παπαδάκης Ν & Τζαγκαράκης Στ. (2022), Κρίση, Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνική Πολιτική. Ομιλία στον Κύκλο Διαλέξεων «Το Πανεπιστήμιο στην Κοινωνία» της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών του Π.Κ., του Δήμου Ρεθύμνης και της Περιφέρειας Κρήτης. Ρέθυμνο: 31/10/2022. Διαθέσιμο στο: <https://www.soc.uoc.gr/wp-content/uploads/2022/11/%CE%97-%CE%B5%CE%B9%CF%83%CE%AE%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%BA%CE%BA-%CE%A0%CE%B1%CF%80%CE%B1%CE%B4%CE%AC%CE%BA%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%A4%CE%B6%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%BA%CE%B7.pdf>
- Παπαδεράκη. Α. (2020). Οι νέοι πτυχιούχοι στην αγορά εργασίας: Υποβάθμιση ή επισφάλεια;. Στο ΕΙΕΑΔ, *Εργασία και Απασχόληση στην Ελλάδα. Ετήσια Έκθεση 2020*. Αθήνα: ΕΙΕΑΔ, σσ. 128-135.
- Σπυριδάκης, Μ. (2018). *Homo Precarius. Εμπειρίες Ευαλωτότητας στην Κρίση*. Αθήνα: Πεδίο.
- Τσιώλης, Γ. (2005). *Προς μια νέα ηθική της εργασίας; Μια Ποιοτική Διερεύνηση Φορέων Συμβουλευτικής για την Ένταξη στην Απασχόληση*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ.
- Χαρίσης, Α. (2020). Πριν και μετά την κρίση: Όψεις της εξέλιξης της ευελιξίας της εργασίας στην Ελλάδα. Στο ΕΙΕΑΔ, *Εργασία και Απασχόληση στην Ελλάδα. Ετήσια Έκθεση 2020*. Αθήνα: ΕΙΕΑΔ, σσ. 99-112.